

Univerzita Karlova v Praze
Fakulta humanitních studií
Obor Sociální a kulturní ekologie

Diplomová práce

**Spor o Šumavu: síly a slabosti ekologického principu
shody**

Autorka: Bc. Eliška Chomátová

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Tereza Stöckelová, PhD.

Praha 2010

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jsem pouze literární zdroje uvedené v seznamu literatury.

Ráda bych na tomto místě poděkovala všem účastníkům diskuzních skupin, bez jejichž ochoty a odvahy formulovat otevřeně své názory v diskuzi s ostatními by tato práce nemohla vzniknout.

Obsah

Abstrakt.....	2
Klíčová slova	2
Kapitola jedna: Spor o správu Šumavy	4
Kapitola dvě: principy shody ve sporu o Šumavu.....	16
A) Principy shody: teoretický rámec analýzy sporu.....	16
B) Zájmy přírody: ekologický princip jako nový princip shody?	21
C) Principy shody ve sporu o Šumavu: vztah k Šumavě, ekonomický rozvoj a právo na účast na rozhodování.....	24
Kapitola tři: ekologická argumentace a ekologický princip shody	35
A) Ekologický princip shody jako další ze všeobecných principů shody	36
B) Ekologická argumentace v diskuzních skupinách	37
C) Ekologický princip shody v akci	45
Závěr	54
Literatura.....	57
Přílohy.....	59
Příloha 1: Projekt diplomové práce	59
Příloha 2: Tabulka vzájemné kritiky všeobecných principů shody	62

Abstrakt

Práce vychází z kvalitativního výzkumu provedeného v létě 2008 v několika obcích na Šumavě, který formou diskuzních skupin zkoumal vztah různých zájmových skupin k Národnímu parku Šumava a obecněji k přírodě a myšlenkám a aktérům environmentalismu. V úvodu je představen design výzkumu a získaná data. Poté se věnuje popisu teorie všeobecných principů shody, jež je hlavním teoretickým rámcem pro zkoumání argumentace účastníků diskuzních skupin. Na jednotlivých argumentech ukazují, že proti ochraně přírody tak, jak ji prosazuje Správa NPŠ, jsou kritiky národního parku mobilizovány v českém prostředí legitimní a důležité hodnoty. Další část práce je věnována ekologickému principu shody jako novému všeobecnému principu shody: diskutují podmínky existence takového principu shody, jeho podobu ve sporu o správu území Šumavy a důsledky, jež může tato podoba mít pro širší sdílení tohoto principu, nebo naopak vymezování se proti němu. Důležitým bodem je přitom vztah odbornosti a participace, jež jsou spolu s pojetím přírody hlavními prvky ekologického principu shody.

Klíčová slova

Diskuzní skupiny, ekologický princip shody, ekologové, ekonomický rozvoj, kvalitativní výzkum, místní obyvatelé, příroda, odbornost, participace, Šumava.

Abstract

The thesis is based on a qualitative research realized in summer 2008 in several municipalities in Šumava. Focus groups organized within this research aimed at the relationship of different stakeholders to the Šumava National Park and more generally to nature and environmentalist thoughts and actors. The research design and the data gathered are presented in the introduction. Then the theory of general principles of consensus is described, which serves as the main theoretical framework for the study of focus groups participants' arguments. Using particular arguments, I show that against the protection of nature as it is realized by Šumava National Park Authority, critical citizens build their arguments on values that are considered legitimate and important in Czech society. The next part of the thesis studies the ecological principle of consensus as a new general principle of consensus: I discuss the conditions for existence of such a principle, its form in the controversy about the management of Šumava and the implications its form can have, supporting broader acceptance of the principle or, on the contrary, its rejection. An important point there is the relationship between expertise and participation, which are, together with the concept of nature, main elements of the ecological principle of consensus.

Kapitola jedna: Spor o správu Šumavy

A) Ohrožení přírodního prostředí a spory o nakládání s veřejným prostorem

Vztah lidí k životnímu prostředí a k přírodě je dnes významným tématem. Mnozí aktéři – nevládní organizace, vědecké instituce, média – mluví o ekologické krizi, o tom, že životní styl především evropských a severoamerických společností má natolik závažné dopady na přírodní prostředí, že ohrožuje ty jeho procesy, které jsou klíčové pro život lidí. Tyto více či méně katastrofické, více či méně vědecky autoritativní zprávy se ve veřejném prostoru vyskytují přibližně od sedmdesátých let minulého století, v poslední době například Čtvrtá hodnotící zpráva Mezivládního panelu pro změnu klimatu (IPCC) nebo Souhrnná zpráva mezinárodního vědeckého kongresu Klimatická změna: Globální rizika, Výzvy & Rozhodnutí, který proběhl v Kodani v březnu 2009.

Přesto se nezdá, že by se lidem v České republice dařilo reagovat na ně omezením dopadů jejich životů na přírodní prostředí: stoupají emise skleníkových plynů, roste individuální automobilová i silniční doprava, stoupá produkce odpadů (Zprávy MŽP o životním prostředí ČR v letech 2007, 2008). Někteří prosazují činnosti, které budou mít zcela nepochybně ničivé důsledky pro danou oblast, jak ukazuje současná debata o prolomení limitů těžby v severních Čechách. Jak je to možné? Jsme pohodlní? Nechceme se vzdát civilizačních vymožeností? Nevěříme zprávám uznávaných vědeckých institucí? Proč pokračujeme ve způsobu života, který nás jako lidstvo podle mnohých ohrožuje? Jsme nerozumní, slepí a líní, nebo máme závažné důvody pro to, jak žijeme, a problém je na straně katastrofických předpovědí a jejich nositelů?

Odpovědi na tyto otázky, různá vnímání přírody, nutnosti přizpůsobení se přírodnímu prostředí a potřeby ochrany přírody, se objevují mimo jiné v tzv. ekologických kauzách. Mám na mysli spory o nakládání s veřejnými statky (např. tvorba územního plánu obce nebo správa chráněné krajinné oblasti) či o zásahy do veřejného prostoru (stavba dálnice nebo využití nerostného bohatství), v nichž vystupují tzv. zájmy přírody, respektive argumenty o negativních dopadech na přírodní prostředí. Zde je možné sledovat, jak se různí aktéři s tímto argumentem vyrovnávají, zda ho ignorují, nebo jej respektují a snaží se ho zahrnout do svých rozhodnutí, nebo jej naopak na základě určitých argumentů odmítají.

V těchto sporech se projevují různá chápání přírody v našich životech a různé způsoby vztahování se k ní, různý stupeň ochoty přizpůsobit naše chování tomu, co považujeme za dobré pro přírodu a životní prostředí, ale také postoje, jimiž ospravedlňujeme (negativní) dopady našeho chování na přírodní prostředí, zpochybňujeme potřebu tyto dopady snížit a problematizujeme chápání přírody i toho, co je pro ni dobré.

Jedním z takových případů je spor o spravování území Národního parku a chráněné krajinné oblasti Šumava. Přístup k některým aktérům tohoto sporu a k jejich argumentaci jsem získala v průběhu výzkumu, který jsem provedla v srpnu roku 2008 v několika šumavských obcích prostřednictvím diskuzních skupin především s místními obyvateli a turisty.

B) Východiska výzkumu

Mým původním výzkumným záměrem bylo zjistit, jak se na ekologii, environmentalismus a ekology, ve smyslu členů nevládních neziskových organizací, občanských sdružení, akademických a státních institucí, dívají lidé, kteří ekology v tomto smyslu nejsou. Zajímalo mě, jak tito „neekologové“ vnímají „ekology“, jejich činnost, principy šetrného přístupu k přírodnímu prostředí a přírodu samu. Tento zájem jsem zakládala na následujícím předpokladu: změna, která povede k udržitelnému životu lidí na Zemi, je nejčastěji formulována jako problém týkající se všech lidí, vyžadující jejich podíl na ní a v případě občanů průmyslově rozvinutých zemí výrazné omezení jejich spotřeby; a dále, motivace „ekologů“ k takovým změnám a omezením je méně problematičtější než motivace „neekologů“.

Pro prozkoumání tématu jsem zvolila kvalitativní výzkum. Tento typ zkoumání poskytuje několika konkrétním lidem co nejširší možnost formulovat své myšlenky a názory na dané téma. Při zpracování vzniklých individuálních či skupinových rozhovorů je věnována pozornost jak tomu, co informanti říkají, tak tomu, v jakém kontextu a komu to říkají. Konečně kvalitativní výzkum umožňuje pracovat se zkrácením, které výzkumník vnáší do výzkumu tím, že je to právě on, kdo zkoumá (např. Disman 2002). To je zvláště důležité ve chvíli, kdy sama sebe považuji za „ekologa“ a výzkumná otázka je pro mě osobně velmi důležitá.

Dále jsem chtěla účastníkům výzkumu vytvořit prostředí, v němž bude možné nesouhlasit s ostatními účastníky a zejména s výzkumníkem – moderátorem. Z

předchozích diskuzí na téma ekologie s „neekology“ jsem si odnesla, že toto téma a role ekologa často působí omezujícím způsobem a vyvolává potřebu sebeobhajoby. Tu navozují také individuální rozhovory jako metoda výzkumu: vycházím ze své zkušenosti získané při individuálních rozhovorech se zemědělci, které byly podkladem pro moji bakalářskou práci, kde jsem zaznamenala intenzivní snahu informantů vystavět identitu, jež bude přijatelná jak pro ně, tak pro mě. K této snaze navíc přispívaly otázky, které často zpochybňovaly věci považované za normální a vystavovaly respondenta nutnosti obhajoby racionality vlastních rozhodnutí.

Za výzkumnou metodu jsem proto zvolila ohniskové skupiny, v nichž jsem roli ekologa zastávala sama. Charakteristickým rysem ohniskových skupin je decentralizace role výzkumníka a „demokratizace výzkumného procesu“ (Kamberelis, Dimitriadis 2005, str. 904), kdy kontrola nad průběhem diskuze se přesouvá od zkoumajícího směrem ke zkoumaným (Morgan 2001, Kamberelis, Dimitriadis 2005). Skupinová dynamika, respektive přesila, měla umožnit účastníkům snáze projevit nesouhlas s výzkumníkem – moderátorem a oslabit snahu o přijatelnost jejich názorů pro zkoumajícího. Zároveň jsem zvolila uspořádání, v němž jsem byla ekologem sama, abych měla možnost pracovat s tím, jak se účastníci vůči ekologii budou vymezovat, a zajistit, že diskuze nepřeroste do sporu, který by vedl k jejímu rozpadu.

Volba kvalitativních ohniskových skupin vedla k hledání místa, kde je ekologická problematika nějak živá, takže o ní účastníci skupin budou schopni delší dobu hovořit a argumentovat o ní. Z několika míst, která se mi nabízela z hlediska mého vlastního přístupu do daného místa (například obyvatelé Řevnic, kde jsem několik let žila, a jejich postoj k řevnické skládce), jsem zvolila prostředí šumavského národního parku, které splňuje požadavek aktuálnosti environmentální problematiky a zároveň se jedná o území se zvláštním režimem ochrany přírody, na něž lze pohlížet jako na prostor, v němž je příroda chráněna před využíváním a dopady lidských činností. Svým způsobem jde o model soužití lidí a přírody, ve kterém se realizují požadavky na omezení dopadů lidských činností na přírodní prostředí. Kritika těchto omezení některými aktéry sporu tak může být určitou formulací překážek, které brání změně životního stylu společnosti směrem k udržitelnosti z hlediska přírodního prostředí. Z hlediska vztahu k území jsem si vymezila tři skupiny: místní obyvatelé, chataře a chalupáře („sezónní místní“) a turisty.

Výzkum jsem prezentovala jako „Vnímání ekologů a ekologického myšlení“, což může připadat nepřipustné těm, kteří trvají na striktním používání pojmu ekologie ve

smyslu ekologické vědy. Slovo ekologie je však běžně používáno v různých významech, a to výslovně nebo ne zcela zjevně.

Ekologie může znamenat vědu o vztazích mezi organismy navzájem, mezi skupinami organismů a mezi organismy a jejich abiotickým prostředím (Braniš 1999). Ekologie - věda je také často označována za správný význam slova ekologie s tím, že ekologie není žádnou ideologií, doktrínou či politickou myšlenkou. Tou je naopak environmentalismus, „nový politický styl“, jehož „základem není koncepce „lidstva“ nebo člověčích potřeb, ale představa přírody jako pavučiny vzácných a křehkých vztahů mezi živočišnými druhy (včetně lidského druhu) a životním prostředím“ (Heywood 1994, str. 231).¹

Slovem ekologie nicméně často v běžném hovoru označujeme právě soubor názorů na svět, politickou myšlenku, hodnotový princip, podle něhož lze určit, jaké chování je nebo není ekologické, tedy správné. Proto jsem se rozhodla vyjít vstříc každodennímu slovníku. Účastníci diskuzních skupin pak používali slova ekologie v obou významech: tázání na ekologii se ohrazovali, že k tomu nemohou nic říct, protože nejsou experti a ekologií se profesně nezabývají, v další diskusi nicméně bez potíží vyjadřovali své názory na to, co je a co není ekologické a jak je často obtížné se chovat ekologicky.

Při interpretaci výzkumných rozhovorů nevycházím ze striktního rozlišování mezi ekologií – vědou a environmentalismem – politickou myšlenkou. Spíše je mi blízká perspektiva sociologie vědy a studií vědy a technologií, jak ji charakterizuje Tereza Stöckelová:

„... sociologii vědy a studia vědy a technologií (STS) definuje zájem o technické a přírodní aktéry a přírodní aktéry a s nimi svázané praktiky (...). Sociologie vědy/STS nejen že tyto aktéry nenechávají za hranicemi společnosti, ale dokonce jim vyhrazují zcela klíčovou pozici. Nejde jim o studium jedné, byť důležité části společnosti, kterou by tvořila věda a technologie, ale spíše o takovou perspektivu, v níž od sebe vědění, technologie, přírody a společnosti nelze oddělit a v níž se tyto oblasti vzájemně ustavují. Společnost či sociální vztahy a jednání nelze proto jednostranně vysvětlovat posunem ve vědění a technologiích, stejně jako vytváření vědění nelze vysvětlovat

---

¹ Environmentalismus však není jediný termín pro označování politických názorů týkajících se vztahu lidí a přírodního prostředí a stavu tohoto prostředí. Zatímco ve vydání Heywoodovy knihy z roku 1994 se příslušná kapitola nazývá environmentalismus, v posledním českém vydání z roku 2008 najdeme kapitolu „Ekologismus“. Environmentalismus je zde definován jako „názor, že přírodní prostředí je věcí politicky významnou; slovem environmentalismus (na rozdíl od ekologismu) se často označuje reformistický přístup k přírodě, ve kterém se odrážejí lidské zájmy a starosti“ (Heywood 2008, str. 276). Ekologismus naproti tomu je „přesvědčení, že příroda je vzájemně propojený celek zahrnující lidi i jiné živé tvory, stejně jako svět neživý. Ekologové stojí na stanovisku ekocentrickém či biocentrickém, které upřednostňuje přírodu či planetu a odlišuje se tudíž od antropocentrického čili člověkostředného pohledu běžných ideologických proudů“ (Heywood 2008, str.271). Environmentalismus je zde „mělký“ ekologismus.

pouze zájmy sociálních aktérů. Společnost, věda, vědění a technologie se vyvíjejí ve vzájemném provázání, a právě toto provázání je nejčastějším předmětem vědních studií.“ (Stöckelová 2008, str.19)

Ochrana přírody jako formulace požadavků na chování lidí a rozhodování o veřejném prostoru na základě vědeckých poznatků je jedním z příkladů takového provázání, stejně jako vznik vědeckých poznatků o přírodě. V postojích aktérů šumavského sporu se v různých podobách prolínají vědecká fakta, požadavky na chování lidí formulované na jejich základě, individuální zájmy aktérů i sdílené hodnotové principy.

C) Realizace výzkumu a diskuzní skupiny

Původně jsem zamýšlela udělat deset ohniskových skupin v deseti obcích na Šumavě, které by zastupovaly různé velikosti obcí – malá obec, větší obec, město, různou polohu obcí z hlediska ochrany přírody – obce v Parku, obce částečně v Parku a částečně v CHKO, obce v CHKO, obce mimo CHKO – a různou polohu obcí z hlediska Šumavy – západní část, střední část, jižní část. Kontaktovala jsem starosty/obecní úřady jednotlivých obcí a požádala je o kontakty na lidi, kteří jsou v dané obci aktivní co do věcí veřejných, angažují se.

Někteří představitelé obecních úřadů byli ochotní mi pomoci, měli však tendenci mi poskytovat kontakt především na místní lidi, a už méně na chataře a chalupáře. Otázkou zůstává, do jaké míry to bylo proto, že kontakt na chataře a chalupáře skutečně nemají, narozdíl od místních, a do jaké míry to byl skrytý odpor vedený tím, že chataři a chalupáři ekology a ochranu přírody podporují a dělají obcím potíže rozporováním různých stavebních povolení, povolení kácet atp. V obci S2, kde se nakonec jedna z diskuzních skupin uskutečnila, to bylo zcela otevřené odmítnutí. Starosta, který se jinak cítil povinen mi pomoci s výzkumem z důvodu vzdálených rodinných a sousedských vztahů, se snažil mít můj výzkum pod kontrolou a otevřeně mi při naší první či druhé schůzce řekl, že jestli mu chci v obci dělat nějakou podvratnou ekologickou činnost tím, že budu podporovat chataře a chalupáře v jejich ekologických aktivitách proti obci, tak ať na to rychle zapomenu, že jsou aktivní a dělají mu už tak dost problémů.

V některých obcích se se mnou představitelé samosprávy odmítli vůbec bavit s tím, že ekologů mají plné zuby. I přesto však byli někteří ochotni dát mi k dispozici prostory

obecního úřadu pro uspořádání skupiny, nebo mi dali kontakt na bývalé představitele samosprávy, kteří byli k ekologům vstřícnější.

Poté, co jsem takto kontaktovala představitele obecních úřadů, jsem si uvědomila, že původní plán deseti obcí je nad moje síly a spokojila jsem se s kontakty na konkrétní místní obyvatele ve čtyřech obcích. Za těmito lidmi jsem pak buď došla osobně nebo, pokud jsem je nezastihla, jsem je kontaktovala telefonicky. Požádala jsem je o účast na diskuzní skupině na téma „Ekologové a ekologické myšlení“, která se bude konat v dané obci na obecním úřadě za 14 dní.

Dvě ze čtyř obcí, kde se diskuzní skupiny uskutečnily, jsou města. Tři z obcí leží zčásti v národním parku a zčásti v CHKO a jedna zčásti v CHKO a zčásti mimo ni, tzn. v území nepodléhajícím žádnému speciálnímu režimu ochrany přírody. Obce se nacházejí jak v západní, tak střední, tak jižní části Šumavy.

Původním záměrem bylo, aby v každé diskuzní skupině byli zástupci různých zájmových skupin na Šumavě: místní, chataři a chalupáři, tedy svým způsobem sezónní místní, a turisté, kteří přijedou jen na pár dní. V žádné skupině se tento záměr neuskutečnil. Kromě toho velká část těch, kdo přislíbili účast, nakonec nepřišla. Vzhledem k velmi malé účasti a také proto, že jsem v žádné skupině neměla ani jednoho turistu, uspořádala jsem vedle „obecních“ skupin ještě dvě skupiny, v penzionu a v hotelu v jednom z měst, abych získala názory různých typů turistů.

Výsledkem bylo několik homogenních skupinových diskuzí, kde se vyskytuje buď jedna nebo druhá zájmová skupina a jednotliví účastníci tak těžší ze své převahy. Tento důvod pro výběr ohniskových skupin se potvrdil. Na druhou stranu, v žádné skupině nejsou zastoupeni chataři a chalupáři a o jejich postojích mám tedy pouze informace zprostředkované především místními.

Domnívám se, že jedním z důvodů nízké účasti v diskuzních skupinách tak, jak byly původně zamýšleny, je nevyřešený a spíše skrytý konflikt mezi místními, kteří žijí na Šumavě celoročně a jejichž vztah k NPŠ je kritický, a sezónními místními – chataři a chalupáři, kteří stojí na straně NPŠ, jehož regulace ekonomické aktivity v regionu jim zajišťuje relativně klidný prostor pro trávení volného času. Zakládám tuto svoji domněnku jednak na zmíněné reakci starosty, zadruhé pak na reakcích lidí na mé pozvání do diskuzní skupiny: rozpačité přijetí a přislíbení účasti a poté neúčast, nebo odmítnutí. Výsledné skupiny, kde byli buď místní, nebo turisté, pak byly z tohoto hlediska neproblematické.

Jiným důvodem velmi nízké účasti mohl být nedostatek zkušeností s ohniskovými skupinami v České republice, tím méně na venkově – na Šumavě. Z tohoto hlediska by bylo zajímavé, jak by probíhaly kvalitativní ohniskové skupiny s informanty se zkušeností s kvantitativními ohniskovými skupinami na téma spotřebního chování. Dalším důvodem byla náročnost pro informanty z hlediska času a místa setkání: diskuzní skupiny se měly uskutečnit za čtrnáct dní po pozvání a vyžadovaly, aby se několik lidí sešlo najednou ve stejném čase a na stejném místě. Konečně lidé na dovolené si chtějí především odpočinout – a představa odpočinku se s diskuzní skupinou na citlivé téma nemusí příliš shodovat, tím méně, koná-li se tato skupina jinde než v místě, kde jsou ubytováni. S touto myšlenkou jsem také zorganizovala – s pomocí majitelů zařízení – diskuze přímo v hotelu a penzionu.

Jednotlivé diskuzní skupiny

Město S1, městský úřad

Z šesti až sedmi pozvaných, kteří přislíbili účast, se dostavili dva, místní učitel v důchodu a pracovník muzea. Tento rozhovor byl zdrojem informací o názorech místních na život v regionu, o stereotypch o národním parku a o tom, jak by regionu mělo být pomoheno z vyšších míst. Oba účastníci mají vysokoškolské vzdělání.

Město S2

Rozhovoru se zúčastnili převážně zastupitelé města, kteří nicméně v tomto volebním období nejsou v radě města, protože jsou členy opoziční strany. Rozhovoru se účastnili také dva pracovníci Parku. Opět se jednalo o pozoruhodný zdroj informací o postojích místních k Národnímu parku. Zároveň přítomnost pracovníků Parku a diskuze mezi účastníky skupiny dobře ukázala, že jsou mezi místními obyvateli pozitivní vazby, vzájemný respekt, chození na pivo, jakkoli mají zásadně rozdílné názory.

Obec S3

Na původně zorganizovanou skupinu by opět bývaly přišly pouze dvě účastnice, proto jsem ji zrušila a rozhodla se natočit s nimi individuální rozhovory. Když jsem přijela za jednou z nich, ukázalo se, že na mě čeká paní s manželem, oba důchodci, jejich synové a také paní knihovnice obce S3 a její manžel, bývalý učitel na základní škole. Účastníci skupiny jsou lidé s nižšími příjmy a nemají perspektivu, že by mohli podnikat a využít

možnosti, které do regionu přinášejí turisté. Zároveň všichni tito lidé žijí na Šumavě celý život nebo téměř, považují ji za svůj domov a pamatují si dobu před vznikem národního parku i před rokem 89, která se jim v mnoha ohledech, ne-li ve všech, zdá lepší než situace dnes.

Obec S4, zasedací místnost obecního úřadu

Nejúspěšnější skupina z hlediska účasti, přišlo sedm pozvaných. Až na jedinou výjimku byli všichni pozvaní důchodci. To sice omezuje relevanci dat, na druhou stranu zpochybňuje stereotyp o tom, že staří lidé už se o nic nezajímají, a zejména ne o věci veřejné, případně ekologii. Počet pozvaných i diskuze poukazují na větší aktivitu a angažovanost občanů v otázkách ochrany přírody, zároveň obec S4 je na kraji CHKO a turistický průmysl je tam jen minimálně omezován ze strany představitelů státní ochrany přírody.

Město S1, hosté penzionu

Tento rozhovor se uskutečnil s pomocí majitele penzionu, který byl také přítomen celé diskuzi, jíž se účastnilo celkem jedenáct hostů penzionu. Majitel penzionu se od místních odlišuje tím, že tvrdí, že národní park a ochrana přírody je pro region požehnání a lákadlo a mnohem hůře je na tom předhůří Šumavy, tedy ničím nezajímavý běžný venkov. Jako schopný podnikatel a bývalý člen rady Parku je majitel penzionu dobře seznámen s ekonomickou situací v Parku, dostupností práce atd. a nesdílí názor, že Správa NPS² omezuje ekonomickou aktivitu na území parku neúnosně. Svou přítomností majitel penzionu nicméně diskuzi omezoval, protože dvakrát třikrát korigoval laické, stereotypní nebo nepříliš informované uvažování hostů penzionu o Šumavě, a ti poté své názory korigovali, nebo více mlčeli.

---

² Celý název této instituce je Správa národního parku a chráněné krajinné oblasti Šumava. Spravuje celé území Šumavy se zvláštním režimem ochrany přírody. „Podle ustanovení § 78 odst. 1 zákona č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny ve znění pozdějších předpisů vykonává Správa národního parku Šumava též působnost Správy chráněné krajinné oblasti Šumava.“, <http://www.npsumava.cz/1014/397/clanek/zakladni-charakteristika-chko-sumava>, naposledy navštíveno 1. května 2010. V dalším textu tuto instituci označuji zkráceně jako Správa NPS či jenom Správa.

Město SI, hosté hotelu

Pozoruhodný rozhovor o situaci na Šumavě s turisty s vyššími příjmy. V průběhu rozhovoru respondenti zmínili mnohé aspekty problému i mnohá vysvětlení obtížné ekonomické situace v regionu vyskytující se v odborné literatuře, jako jsou nepříznivá vzdělanostní struktura, nedostatek samostatnosti a iniciativy místních obyvatel, příznivé podmínky v době komunismu ve srovnání se současností a v neposlední řadě přerušení kontinuity obyvatelstva a argument, že na Šumavu po odsunu německého obyvatelstva přicházeli ti, kteří nenašli snadné živobytí ve vnitrozemí. Otázce „Jak byste popsali svůj vztah k přírodě“ jsme se společně zasmáli jako úplně hloupé a kromě odpovědi typu, že bez přírody se nedá žít, vyjádřil jeden z účastníků i názor, že vztah lze mít jen k něčemu, do čeho se sami nepočítáme, tedy že vztah k přírodě předpokládá vydělovat člověka z přírody, což není možné.

D) První interpretace: překvapivý spor

Spor místních a Správy NP byl pro mne překvapivý: nečekala jsem ani takové rozložení sil, ani takovou vyhraněnost, s jakými jsem se setkala. Zvolila jsem si Šumavu pro svůj výzkum, protože jsem zde očekávala konflikt mezi na jedné straně Správou NP a CHKO Šumava jako představitelkou ochrany přírody a na druhé straně ostatními aktéry, tedy místními obyvateli, chataři a chalupáři a turisty. Situace se však mnohem spíše má tak, že proti sobě stojí Správa NPŠ a místní obyvatelé. Turisté na činnost Správy nemají vyhraněný názor a chataři a chalupáři její činnost nejspíš podporují, protože reguluje a omezuje ekonomickou aktivitu v regionu, kde tráví svůj volný čas. Právě tato regulace a omezování je ovšem hlavní příčina sporu mezi místními a Správou. Vzhledem k tomu, že mnozí chataři a chalupáři tráví na Šumavě poměrně velkou část roku, může se v mnoha obcích jednat o každodenní konflikt, který má vliv na sousedské vztahy. To je podle mého názoru jedna z příčin, proč se ani v jednom případě nepodařilo uskutečnit diskuzní skupinu podle původního záměru, tedy tak, že by v ní byli najednou zastoupeni jak místní, tak chataři a chalupáři, tak turisté.

Další výraznou charakteristikou byla vyhraněnost sporu. Tím mám na mysli skutečnost, že postoj místních obyvatel, kteří se zúčastnili diskuzních skupin, k činnosti Správy je z převážné části kritický a odmítavý a že se v tomto postoji téměř všichni shodnou. Z médií a literatury lze přitom nabýt dojmu, že problémem ochrany přírody na

Šumavě je především kůrovec a dilema, zda a do jaké míry proti němu zasahovat, nikoli nedostatek podpory pro ochranu přírody ze strany místních obyvatel.

V publikaci Lidé v biosférických rezervacích Ústavu systémové biologie a ekologie AV ČR je spor o správu území parku a CHKO prezentován jako spor mezi obcemi a Správou: „Úředníci Správy NP a CHKO jsou obcemi kritizováni za byrokratičnost a zbytečnou přísnost, za svévolné ovlivňování chodu obecních záležitostí, znemožňování a zpomalování rozvoje obcí. Správa NP je rovněž kritizována pro chybné řízení, za špatný stav chráněných lesních porostů, za obcházení potřeb a názorů starostů obcí na území CHKO a NPŠ“ (Lidé v biosférických rezervacích 2005, str. 15). Postoj obcí je nicméně prezentován jako nejednotný: starostové různých obcí jsou vůči Správě v různé míře kritičtí a v různé míře jsou ochotni spolupracovat (tamtéž, str. 16).

Konečně kontroverze mezi místními a Správou NP a CHKO Šumava je pozoruhodný příklad tzv. ekologické kauzy i proto, že jsou zde jaksi prohozené role. V mnoha známých sporech o nakládání s územím proti sobě stojí na jedné straně aktivisté, občanská sdružení, nevládní neziskové organizace, či jiní zástupci občanské společnosti, kteří vystupují na obranu přírody, a na druhé straně úředníci státu nebo samosprávy. Na Šumavě jsou ochránci přírody státními úředníky a proti nim stojí místní obyvatelé, argumentující ekonomickým rozvojem a zájmy lidí, reprezentovaní samosprávou. Má toto uspořádání nějaký vliv na argumenty na ochranu přírody i proti ní?

E) Struktura práce

Pro uspořádání argumentů a argumentací účastníků diskuzních skupin používám teoretický rámec všeobecných principů shody autorů Luca Boltanskiho a Laurenta Thévenota (Boltanski, Thévenot 1991). Jednotlivé principy shody byly formulovány na základě rozmanitých pozorování toho, jak lidé ve sporech argumentují a ospravedlňují své postoje a docházejí ke shodě, nebo si srozumitelně obhájí svůj nesouhlas. Podle této teorie se v konkrétních sporech/interakcích jednotlivci odvolávají ke společně uznávaným principům, aby o svém sporu mohli rozhodnout. Jedním z principů shody je podle navazujícího článku Laurenta Thévenota a Claudette Lafaye ekologický princip, založený na ohledech k přírodnímu prostředí (Thévenot, Lafaye 1993).

Druhá kapitola této práce je věnována detailnímu představení tohoto teoretického rámce a třem klíčovým argumentům ve sporu mezi místními obyvateli a Správou NPŠ,

kteřé řůzné principy shody mobilizují. Třetí kapitola se věnuje ekologické argumentaci místních obyvatel a turistů a ukazuje, jakou podobu má a s jakými hodnotami pracuje ekologický princip shody v šumavském sporu. V závěru se vracím k vlivu výzkumného designu na předkládaná zjištění a zabývám se rolí ekologického principu shody v široké problematice vztahu člověka a přírodního prostředí.

F) Autorské (z)kreslení

Jak již bylo naznačeno, kvalitativní výzkum věnuje velkou pozornost subjektivním postojům zkoumajícího a jejich interakci s výsledky jeho výzkumu a s touto interakcí pracuje: perspektiva zkoumajícího, mísení sociologických metod s laickými metodami poznávání každodenního světa přispívá ke kvalitě, stravitelnosti, přístupnosti a angažovanosti výzkumu. Ráda bych proto zmínila velmi silné a poněkud protichůdné motivy, které mě vedly při psaní této práce.

Ve sporu mezi Správou NPŠ a místními obyvateli stojím na straně místních v tom smyslu, že podle mého názoru mají právo spolurozhodovat o území, v němž žijí, jakkoli v mnohém nesouhlasím s jejich názory a požadavky intenzivnějšího ekonomického rozvoje. Perspektiva, v níž je příroda pojímána jako objektivní realita a ekologičtí aktivisté prezentují odborníky přírodních věd, případně přírodovědci sami sebe, jako nezpochybnitelné vlastníky vědění o tom, co je a co není příroda a co je a co není pro přírodu dobré, znamená zásadní omezení demokracie a politiky jako „postupného sestavování společného světa“ (Latour 1999, str. 359) a to je pro mě nepřijatelné.

Na druhou stranu je obtížné ubránit se pocitu bezmoci, nesmyslnosti individuální akce a především strachu tváří v tvář naléhavosti předpovědí o devastaci planety, ohrožení životů miliónů lidí a zároveň dalším a dalším zprávám o pokračujících a zrychlujících se trendech, které devastaci způsobují. Jak píše Szerszynski:

„V jádru současné západní kultury se zdá být konstitutivní napětí mezi ekologickým vědomím a ekosebevražedným chováním. Na jedné straně jsme konfrontováni s rostoucím počtem důkazů o množství vzájemně propojených ekologických problémů, od vyčerpání zdrojů přes změnu klimatu a ztrátu biodiversity až po rostoucí dopady chemického znečištění na základní životní procesy. Na druhé straně se vyspělé kapitalistické společnosti zdají být nezvratně uzavřeny do společenské formy života, která zahrnuje nejen pokračování, ale dokonce zintenzivnění právě těch aktivit, které především produkují zmíněné problémy. A tak, navzdory třem desetiletím pozornosti veřejných politik a činnosti občanské společnosti, přinášejí globální, mezinárodní a národní indikátory jen málo důkazů o zásadním posunu směrem k udržitelnějším křivkám. Státy a podniky stále častěji přijímají formy environmentální odpovědnosti, které se zdají více zaměřené na

sebe prezentaci než na omezování dopadů – ‘zelenání’ British Petroleum v roce 1989 a jeho přejmenování na ‘beyond petroleum’ v roce 2000 je snad nejodpudivější příklad. (Szerszynski 2007, str. 337)

Tato práce je do značné míry motivována vyrovnáváním se s těmito pocity a hledáním cest, jak do spravování lidských společností zahrnout zájmy mimolidských bytostí při zachování hodnot svobody a demokracie.

Kapitola dvě: principy shody ve sporu o Šumavu

V konfliktu mezi místními obyvateli a Správou NPŠ používají místní různé způsoby argumentace a obhajoby svých kritických postojů vůči představitelům státní ochrany přírody. Pro zkoumání a uspořádání těchto argumentací využívám teorii dohody a sporu, kterou rozvíjejí Luc Boltanski a Laurent Thévenot v knize *O ospravedlňování* (De la justification) (Boltanski, Thévenot, 1991). Na tuto knihu pak navazuje článek Claudette Lafaye a L. Thévenota *Ekologické ospravedlňování? (Une justification écologique?)* (Lafaye, Thévenot 1993).

Principy shody jako teoretický rámec zkoumání šumavského sporu umožňují zachytit postoje účastníků jako srozumitelné a legitimní, i když jsou tyto postoje protichůdné, nebo si dokonce argumenty jednoho řečníka protiřečí. Z diskuzních skupin jsem získala velké množství názorů a argumentací, které byly právě takové – protichůdné i protiřečící si. Teorie principů shody uznává tento rys jako charakteristický pro sociální interakce a poskytuje tím prostor pro nestrannost a přiznání stejné váhy všem argumentům.

Knihy Boltanskiho a Thévenota představuje teorii principů shody obecně a charakterizuje šest principů fungujících v současných západních společnostech. Článek Lafaye a Thévenota pak zkoumá fungování jednotlivých principů v tzv. ekologických kauzách a postojích aktérů těchto kauz. Obě díla obsahují analýzy a argumenty, jež se dají velmi dobře uplatnit nebo pozorovat na českých konfliktech, které se týkají správy veřejného prostoru obecně, nebo specificky nakládání s přírodním prostředím. V prvních dvou částech této kapitoly proto představím teorii principů shody, jak ji vypracovali Boltanski a Thévenot, a poté její fungování ve sporech o nakládání s přírodním prostředím. Ve třetí části ukáži, jak tři klíčové argumenty šumavského sporu pracují s různými principy shody.

A) Principy shody: teoretický rámec analýzy sporu

Boltanski a Thévenot ve své knize sledují, jak lidé docházejí ke shodě, respektive jak obhajují svá nesouhlasná stanoviska: jaké argumenty lidé v diskuzi mobilizují, aby přesvědčili svého partnera nebo si podrželi odlišný názor. Identifikují šest principů „veřejného blaha“, to znamená hodnotových principů, na nichž lidé zakládají své vztahy

k druhým. Označují je jako princip inspirace, princip domácnosti, princip názoru, občanský princip, princip obchodní a princip průmyslový.

Při tvorbě teoretického rámce studia mezilidských vztahů a interakcí vycházeli autoři z empirických i teoretických zdrojů. Jedním z empirických zdrojů byl experiment, v němž žádali účastníky ohniskové skupiny, aby ohodnotili člověka, o němž jim poskytli určité informace: vzdělání, zaměstnání, ale také na co se rád dívá v televizi a zda a co čte. Účastníci pokusu vyjadřovali své názory a popisovali, na čem je zakládají. Poté byli konfrontováni s tím, nakolik jejich posouzení odpovídá informacím, které o sobě poskytl sám hodnocený člověk, a opět byli požádáni, aby vysvětlili své hodnocení a jeho případný nesoulad s předloženým sebepopisem (Boltanski, Thévenot 1991, str. 16).

Teoretickým zdrojem byla například kontroverze mezi durkheimovskou sociologií a liberální ekonomikou týkající se chování jednotlivců a koordinace jejich vzájemných vztahů. Tyto na první pohled neslučitelné teorie, kdy podle první jsou sociální vztahy regulovány prostřednictvím kolektivu a jeho pravidel, zatímco podle druhé se koordinace uskutečňuje realizací individuálních zájmů, jsou podle autorů vystavěny stejným způsobem. Na příkladu koncepcí trhu Adama Smithe ukazují, že společnost organizovaná podle Smithe na základě individuálních zájmů využívá zároveň určitý všeobecný princip shody:

„Vytvoření tržního vztahu je kromě toho, že předpokládá, že jednotlivci mají shodně sklon ke směně, neseno společným určením vnějších statků. Předměty, které jsou žádoucí a zcela převoditelné na druhého člověka v rámci směny, zde slouží jako podpora pro vztahy mezi lidmi. Podmínka vzácnosti, která zatěžuje sdílení těchto statků, stojí u zrodu konkurence různých přání, která se uskutečňuje na trhu, a činí z vlastnictví kýžených statků způsob vyjádření druhých.“ (Boltanski, Thévenot 1991, str. 67)

Jinými slovy trh, na němž se organizují individuální zájmy, by nemohl fungovat, pokud by se lidé neshodli na tom, co jsou statky, které je možné vlastnit, a které z nich je více záhodné vlastnit než jiné.

Obě tyto protikladné koncepce operují na dvou úrovních, zakládají shodu na vztahu mezi jedinečnými lidmi a zároveň na formě obecnosti, kterou autoři označují jako vyšší společný princip.

„Tato konstrukce o dvou úrovních je kostrou politické metafyziky. Toto konstatování není kritika, protože taková kostra umožňuje humanitním vědám být přiměřenými svému předmětu, tedy osobám, jejichž shoda předpokládá odkazování se k určitému principu, který je přesahuje, a vytváření legitimních zobecnění.“ (Boltanski, Thévenot 1991, str. 33)

Autoři se dále věnují podmínkám, za nichž vznikají obecné principy shody, na něž je možné se v interakcích odvolávat. Využívají klasická díla politické filosofie a vytvářejí model legitimního řádu v určité společnosti (la cité). Analyzují vybrané politické filosofie založené na principech veřejného blaha, principech řádu, vyšších obecných principech, jež jsou přítomny v současných společnostech (Boltanski, Thévenot 1991, str. 33).

Principy shody

Princip inspirace (le monde de l'inspiration)

Hodnotou tohoto principu je schopnost jednotlivců nechat se inspirací ovlivnit a být inspirací pro druhé. Inspirace je subjektivní a nezávislá na hodnocení druhých, což ji nicméně činí křehkou: jedná se o paradox hodnoty, která odmítá míru sebe sama, a paradox principu srovnání, který zdůrazňuje jedinečnost. Neboli jakou hodnotu připsat něčemu, co odmítá nechat se změřit, a jak porovnat něco, co je jedinečné. Hodnotným stavem je spontánnost, upřímná a na vůli nezávislá. Hodnotné je to, co je nezměřitelné, neporovnatelné a neovladatelné. (Boltanski, Thévenot 1991, str. 200, 201)

Princip domácnosti (le monde domestique)

Princip založený na představě tradiční domácnosti, která svým členům připisuje pevné místo v hierarchii mezilidských vztahů. V češtině bychom ho mohli přiblížit pomocí synonym rodinný či konzervativní. Tento princip klade důraz na osobní vztahy mezi lidmi a na hierarchii, v níž jsou uspořádány. Hodnota, pozice člověka je zde určena jeho místem v řetězcích osobních závislostí. Takto osobně založen klade tento způsob argumentace důraz na místní a časovou ukotvenost a nedůvěřuje vztahům na dálku, včetně politického zastupování. Věci zde slouží jako prostředky vytváření hierarchických vztahů mezi lidmi. (Boltanski, Thévenot 1991, str. 206, 207).

Princip názoru (le monde de l'opinion)

Hodnota každého zde závisí na tom, co si o něm druzí myslí; názor druhých je základem srovnání. Podle tohoto principu jsou významní ti, kdo se odlišují, jsou viditelní, slavní, uznávaní, mají pověst. Jako hodnotné se dají označit jak osoby, tak věci, nicméně významnými se mohou stát jen osoby, stejně jako u principů domácnosti a inspirace a na rozdíl od následujících třech principů. (Boltanski, Thévenot 1991, str. 223, 224)

Princip občanský (le monde civique)

Středem pozornosti a nositelem hodnoty jsou kolektivy. Hodnotou lidí je jejich přináležitost ke kolektivu. Lidé spadají pod jednu spravedlnost, protože mají svědomí vytvořené podle vzoru kolektivního svědomí a protože mají schopnost, poslouchají-li hlas svého svědomí, podřídit svou vůli vůli obecné. Aktivity lidí jsou pozoruhodné a účinné, jestliže se podílejí na kolektivní akci, a kolektivní akce je akcí kolektivu coby specifické bytosti, nikoli pouhou sumou individuálních aktivit. Dobré je pracovat na sjednocení lidí, na zrušení izolace a koncentraci síly. Kolektiv jako základní hodnota je také výchozí bod pro kritiku tohoto principu, protože pouze jedinci skutečně existují. Věci a nástroje, které podporují tento princip, jsou především určeny k tomu, aby stabilizovaly, vybavovaly kolektivní osoby, objektivovaly je, materializovaly je: občanská práva, zákony jako vyjádření kolektivní vůle, svoboda jednotlivců delegovat svoji moc, zastupování a delegace na základě zákona (Boltanski, Thévenot 1991, str. 232, 233).

Obchodní princip (le monde marchand)

Podle tohoto principu jsou aktivity určovány tužbami jednotlivců, které je tlačí k vlastnění stejných předmětů, vzácných statků, jejichž vlastnictví je převoditelné. Jednotlivci všichni shodně poháněni tužbami spolu s existencí odpovídajících předmětů vytvářejí prostředí konkurence, jež je mechanismem koordinace. Soutěž mezi osobami je řízena cenami, které jsou mírou obchodní hodnoty předmětů. Hodnotnými objekty jsou věci, které lze prodat, a které proto zaujmají na trhu pozici síly. Velkými osobnostmi jsou bohatí lidé žijící velkým životem. Jejich bohatství jim umožňuje vlastnit věci, po kterých ostatní touží (Boltanski, Thévenot, str. 244, 245). Podle autorů nerealistická konstrukce rovnováhy konkurenčního trhu přitom nebrání tomuto principu účinně koordinovat lokální transakce tím, že se odkazuje k určité formě obecnosti, jakkoli uskutečnění obecné rovnováhy shodné s teorií tím není nijak zaručeno.

Princip průmyslový (le monde industriel)

Uspořádání světa podle tohoto principu se zakládá na účinnosti osob, jejich výkonnosti, jejich produktivitě, jejich schopnosti zajistit normální fungování, užitečně odpovědět na potřeby (Boltanski, Thévenot, str. 254). Hodnotami jsou funkčnost, výkonnost, práce, energie, pokrok. Velkými lidmi jsou profesionálové. Vyzdvihované jsou vědecké postupy i

technické prostředky, kontrola, organizace, systémy. Objekty průmyslového světa se stávají součástí zkušenosti jedinců podobným způsobem jako objekty ostatních principů, jejich objektivita je založena na určité formě kolektivu, určitém vyšším společném principu. Vědy a techniky tedy nezajišťují přístup k určitému danému vnějšímu světu, zároveň však jimi produkovaná fakta nejsou pouhými interpretacemi skutečnosti závislými na komunitě, v níž vznikly.

Jakkoli konflikty mezi lidmi probíhají také v rámci jednotlivých principů, je pro současné komplexní společnosti charakteristická mnohost a koexistence několika obecných principů shody (Boltanski, Thévenot 1991, str. 243). Teoretický rámec principů shody „studuje možnosti dosáhnout ospravedlnitelných dohod v situaci plurality principů shody“ (id., str. 266).

Jednotlivci jsou v každodenním životě konfrontováni se situacemi, v nichž musí mezi principy přepínat:

„Protože principy spravedlnosti nejsou okamžitě slučitelné, jejich přítomnost ve stejném prostoru vytváří napětí, která se musí vstřebat, má-li průběh činnosti pokračovat normálně. Ani nejinspirovanější umělec se nemůže v každé situaci řídit momentální inspirací a musí se chovat, aby nebyl považován za blázna, například na poště jako běžný uživatel.“ (Boltanski, Thévenot 1991, str. 266)

Principy shody mobilizující různé legitimní hodnoty lze ale také kombinovat, přecházet mezi nimi, nebo je stavět proti sobě a obhájit (si) tak nesouhlas. Skutečnost, že existuje více než jeden všeobecně platný princip shody a že tedy aktéři mají možnost volby mezi principy a možnost vždy znovu shody vytvářet na základě jimi zvolených principů, neubírá těmto principům na jejich všeobecnosti a schopnosti ukotvovat mezilidské vztahy. Právě pluralita principů shody umožňuje nedohodnout se, obhájit si setrvání v konfliktu.

Studiu střetávání různých principů je věnována další část knihy. Autoři představují paletu argumentů, zdrojů zpochybnění a kritik, které lze z pozice jednoho principu adresovat ostatním principům (viz Příloha 2). Vnesení nového principu shody do konfliktu, v němž se účastníci doposud odvolávali na jiný princip, zakládá pocit nespravedlnosti a narušení sporu skrze přenesení zdroje obecnosti, legitimacy jinam. Strany konfliktu mohou kritizovat jak výsledek sporu, tak princip, na jehož základě bylo tohoto výsledku dosaženo. Spor lze uzavřít jak návratem k původnímu principu shody, tak úpravou situace podle nově odhaleného principu (Boltanski, Thévenot 1991, str. 33).

Sporu je také možno se vyhnout, a to uzavřením kompromisu nebo relativizací, tzn. zpochybněním principů obecného dobra jako celku.

„Spor může být odvrácen prostřednictvím kompromisu (...), který se odkazuje k principu obecného dobra převyšujícímu obecná dobra, jež jsou ve hře; ale toto obecné dobro zůstává neupřesněno, není-li explicitně vyjádřeno a založeno na určitém typu pospolitosti, což činí kompromis křehkým. Vždy může být, ve jménu původních principů obecného dobra, zpochybněn jako kompromitace těchto původních principů.“ (Bolanski, Thévenot 1991, str. 33)

Naopak kompromis, který vydrží, může dát vzniknout nové formě pospolitosti a novému principu obecného dobra. Článek *Une justification écologique?*, který na knihu Luca Boltanskiho a Laurenta Thévenota navazuje, se zabývá právě touto možností, ekologickým principem jako možným nově vznikajícím principem obecného dobra.

B) Zájmy přírody: ekologický princip jako nový princip shody?

Laurent Thévenot společně s Claudette Lafaye se v uvedené stati zamýšlejí nad tím, jak se ekologická argumentace, to jest argumentace odvolávající se na přírodu a její ochranu, která se vyskytuje v posledních letech stále častěji ve sporech jednotlivců i kolektivů, má k výše uvedeným principům a vůbec k výše popsanému interpretačnímu rámci mezilidských vztahů založenému na řešení konfliktu a dosahování shody.

Autoři pracují se třemi možnostmi. Zaprvé, ekologická argumentace pouze využívá výše uvedené způsoby argumentace, není proto novým principem veřejného blaha. Environmentalismus, úsilí hájit zájmy přírody, nevytváří nový společně uznávaný princip, na jehož základě lze dosahovat dohod, kompromisů nebo zůstávat ve srozumitelné opozici, ekologická argumentace pouze využívá již popsané principy shody.

Princip inspirace tak lze nalézt například v argumentu nevýslovné krásy místa nebo argumentu intimity vztahu k přírodě. Respekt ke *geniu loci*, k dědictví, vztah k území, kořeny, zachování tradičních, zděděných, historicky podložených postupů a vztahů, hodnota místního společenství, kvalita života, tedy argumenty, které zaznívají téměř v každém sporu o uspořádání veřejného prostoru, lze chápat jako vyjádření principu domácnosti. Princip domácnosti může být podle autorů pro zájmy přírody velmi přínosný: v moderní společnosti, založené na myšlence mechanické přírody, která je pro člověka předmětem dominance, může argumentace tradicí, vztahy a místními hodnotami nahradit respekt k přírodě, který moderní společnosti chybí.

„Starosta, podle kterého projekt dálnice narušuje snahu vrátit obci identitu, se nemůže odhodlat k tomu, aby do této identity zahrnul také „drobné ptactvo“ a „zelené stromy“ a odkazuje se proto k řádu domova, odvolávající se na „historické kořeny“ obyvatel.“ (Thévenot, Lafaye 1993, str. 506)

Princip názoru se promítá do využití známých osobností – z ekologického i mimoekologického prostředí - při medializaci ekologických kauz. Autoři poznamenávají, že význam osobností by měl odpovídat závažnosti kauzy, ke které se mají vyslovit, nepoměr mezi významem osobnosti a významem kauzy může zájmy přírody poškodit.

Demokratické fungování společenství a respekt k zákonům – nejčastější argumenty ekologických sdružení – jsou argumentační prostředky odkazující k občanskému principu, k němuž má ekologická argumentace nejbližší. Vznik zákonů na ochranu přírody a životního prostředí, existence specializovaných správních orgánů, jako jsou ministerstva životního prostředí a odbory životního prostředí různých samosprávných orgánů, zelených politických stran a především existence mnoha sdružení provádějících kolektivní akce, to vše je občanský princip ve službách ekologické argumentace. Občanská sdružení hájící zájmy přírody jsou nejčastěji chápána jako pilíře veřejné politiky: vzdělávají, mobilizují, kontrolují dodržování zákonů, případně odhalují jejich nedodržování, podněcují soudní spory, zpochybňují průzkumy veřejného mínění a odhalují účast na rozhodování jako pouze formální a zdánlivou. Na druhé straně může být občanský princip využit pro kritiku činnosti občanských sdružení prostřednictvím zpochybnění jejich demokratičnosti, když se kritici ptají, jak to, že nestačí hájení zájmů životního prostředí prostřednictvím zvolených zastupitelů, respektive skrze dodržování platných zákonů a činnost orgánů veřejné správy v oblasti ochrany přírody?

Obchodní princip je základem argumentu stanovení ceny ekologických statků, například prostřednictvím ocenění veřejných statků nebo klasifikace území, od nejcennějších, a proto nejvíc chráněných – přírodně cenné oblasti, až po nejméně cenné, jimiž bývá zemědělská půda.

Průmyslový princip lze nalézt v pojetí ochrany životního prostředí jako podmínky, jež musí infrastrukturní projekty brát v potaz v zájmu „udržitelného rozvoje“. Nástroji tohoto přístupu jsou studie proveditelnosti, které berou v úvahu tak rozdílné parametry ochrany životního prostředí jako fyzické prostředí, živé přírodní prostředí, památky, stanoviště, náklady, dopravu atd. Výsledkem tohoto přístupu je dálnice vybavená biokoridory, jezy s rybochody apod.

Některé argumenty hájící zájmy přírody v sobě spojují několik principů. To je případ argumentace harmonií krajiny, která může využívat zákonného termínu krajinný ráz, a tak propojit princip inspirace s občanským principem, jehož hodnotou jsou kolektivně přijatá pravidla. Harmonie krajiny také propojuje estetické (tedy inspirativní) hledisko s pojmem rovnováhy, jež odkazuje k vědě a tedy k principu, který Boltanski a Thévenot nazývají v knize průmyslovým (Thévenot, Lafaye 1993, str. 506, 507).

Zároveň jednotlivé principy mohou sloužit jak pro argumentaci ve prospěch zájmů přírody, tak pro jejich odmítání, respektive kritiku nositelů této argumentace. Jak jsme již zmínili u občanského principu, občanská sdružení hájící zájmy přírody jej využívají nejčastěji, nicméně lze jej využít i ke zpochybnění jejich legitimacy a označení jejich role jako nedemokratické vzhledem k tomu, že nemají společenský mandát založený na řádných volbách a reprezentují pouze určitou skupinu obyvatel.

Jiným příkladem je ekologická argumentace myslivců a rybářů, která staví na argumentu, že myslivost a rybářství, založené na dlouholetých tradicích, obnášejí intimní znalost přírody a lépe ji chrání než evropské směrnice označované za technokratické (Thévenot, Lafaye 1993, str. 500). Využívají tak principu domácnosti a inspirace a kritizují hodnoty průmyslového principu. Častým protiargumentem pak je kritika takových názorů jako archaických a nehybných, znemožňujících změnu, která naopak staví právě na průmyslovém principu.

Druhou možností, jak vnést ekologii do teoretického rámce hodnotových principů, na jejichž základě lze docházet ke shodě nebo zastávat srozumitelnou opozici, je pojmout ekologický princip, odkazující k zájmům přírody, jako nový hodnotový princip, který doplňuje uvedených šest principů.

Konečně poslední možností, jak vztáhnout zájmy přírody k hodnotovým principům, je zpochybnění a překročení celého tohoto teoretického rámce. Především ekologický princip významně rozšiřuje obec, společenství bytostí, jež je třeba brát v úvahu. Zahrnuje budoucí generace prostřednictvím konceptu dědictví a chce zahrnout také mimolidské bytosti prostřednictvím konceptu důstojnosti.

Autoři článku nenabízejí žádný definitivní závěr ohledně toho, jak se ekologická argumentace k ostatním hodnotovým principům má. Domnívám se, že přinejmenším první dva způsoby mohou existovat zároveň: ekologická argumentace využívá ostatních hodnotových principů, je ale také samostatným hodnotovým principem, byť třeba relativně novým, nedostatečně vybaveným, vznikajícím. Proto je další část této kapitoly věnována

argumentům v šumavském sporu, které mobilizují různé principy shody, a další kapitola této práce se věnuje vlastnímu ekologickému principu shody, jak se vyskytuje ve zkoumané kontroverzi.³

C) Principy shody ve sporu o Šumavu: vztah k Šumavě, ekonomický rozvoj a právo na účast na rozhodování

1) Vztah místních k Šumavě: Princip inspirace a princip domácnosti

Jedním z nejčastějších argumentů ve sporu o správu území NP je vztah místních obyvatel k Šumavě, respektive jeho nedostatečnost. Argument vztahu k místu používají v šumavském sporu různí aktéři, zastánci ochrany přírody i místní obyvatelé.

Jak již bylo řečeno, vztah k určitému místu, ke krajině se ve sporech o nakládání s přírodním prostředím nebo o zasahování do něj vyskytuje často a především na straně těch, kteří chtějí zabránit jinému než dosavadnímu zasahování a výrazným změnám. Podle Thévenota a Lafaye je tento argument spíše než na ekologickém principu shody založen na principech inspirace a domácnosti: vztah je něco intimního a těžko změřitelného, každý jej

---

³ Autoři článku také propojují různé typy ekologické argumentace, která využívá výše uvedených principů, s různými aktéry ekologických sporů. Jakýkoli velký projekt změny infrastruktury tak staví proti sobě tři typy aktérů: stát, prostřednictvím místní veřejné správy nebo nějaké veřejné agentury, místní zvolené představitele, usilující o znovuzvolení a propojené se zájmy lidí žijících ve spravovaném území, především těch, kteří představují podnikatelskou a vzdělanou elitu, a sdružení, která kritizují projekt ve jménu životního prostředí, ale také s cílem upevnit svoji společenskou roli. (Thévenot, Lafaye 1993, str. 497, 498).

V případě sdružení lze popsat tři hlavní typy argumentace. První typ argumentace odmítá průmyslovou logiku a hodnoty a technokratickou moc, které zabraňují šíření informací směrem k veřejnosti a demokratické debatě. Přináší pochybnosti o myšlence pokroku, kritizuje autoritářský a represivní stát a místo neúčinného odmítnutí se chce stát alternativní politickou silou domáhající se demokracie. Typickým představitelem takové skupiny bylo protijaderné hnutí v sedmdesátých letech, na jehož základě vznikly politické strany hájící životní prostředí, které nicméně získaly podporu voličů až o deset let později. Druhou možností je argumentace dodržováním zákonů a nařízení. V takovém případě sdružení sleduje práci představitelů místní samosprávy a kontroluje, zda jejich rozhodnutí respektují právní normy. Plní tak roli jakési administrativní policie ve službách státu a předpisů přijatých na národní úrovni. Třetí variantou je vstup do rozhodovacích procesů v roli expertů, přinášejících názory založené na vědeckých postupech. Odbornost a nezávislost charakterizují tuto orientaci na produkci vědeckých informací. (Thévenot, Lafaye 1993, str. 497, 498).

Jakkoli mohou existovat sdružení, která argumentují jenom jedním z uvedených typů argumentace, nejčastěji sdružení využívají všech třech typů. To vyzývá k vážnému uvažování o vlastní logice každé z těchto orientací a nikoli k jejich redukci na zástěrku nějakého skrytého soukromého zájmu. Také veřejná správa používá různé jazyky: zákonnou argumentaci, technickou argumentaci a ekonomickou argumentaci, tzn. argument optimalizace využívání zdroje (Thévenot, Lafaye 1993, str. 499).

prožívá jinak, a nedotknutelného; vztah k místu vzniká dlouhodobým pobytem, historicky, skrze čas, který jsme v daném místě prožili.

Místní obyvatelé, kteří se účastnili diskuzních skupin, velmi často zdůrazňovali svůj mnohaletý život na Šumavě a svůj vztah k tomuto kraji.

ECh: Jak jste se na Šumavu dostali?

S1: Narodili jsme se tady, všichni. Manžel ten je tady z toho baráku, Pepík je tam z křižovatky, ty jsi z (vedlejší obec), já jsem se narodila přímo v (další vedlejší obec), no a kluci v (nejbližší město) v nemocnici.

ECh: A zůstali jste tady celý život?

K1: Celý život.

K2: My jsme křtění tou vodou.

S2: Já bych odsud nešel, ze Šumavy

ECh: A uvažovali jste někdo jiný o tom odejít?

S1: Kam, do těch rovin?

ECh: No třeba, někde kde je život jednodušší.

S2: Sjezdili jsme hodně, byli jsme všude možně, ale Šumava je Šumava, já si nemůžu pomoci.

H: my tady s F, to jsem zapomněl říct, jsme dlouholetí dobrovolní strážci CHKO a NP a tak jsme taky leccos při tom zažili, tak to sledujeme a víme, co se děje.

H: Pokud bych měl mluvit o záležitostech regionu, tak si myslím, že by bylo skoro donquichotským zápolením vrhat region někam zpět kvůli přírodě a říkat ano, my kvůli přírodě tady nedovolíme rozvoj sídel, nedovolíme tady lidské aktivity. Samozřejmě ty aktivity musí být přizpůsobeny tomu prostředí. My jak známo vstupujeme na Šumavu s posvátnou úctou...

... Je to náš domov, chceme tady žít a vyvíjet činnosti, ale měli bychom k tomu přistupovat s posvátnou úctou, měli bychom šetřit to, co je tu nejkrásnější, a to je krajina a příroda, dosud vzácně zachované.

Místní obyvatelé mají podle svých slov k Šumavě vztah, je pro ně domovem, který by neopustili, je jim drahá, a proto vědí, co je pro ni dobré. Důraz na vztah k Šumavě je tak argumentem podírajícím jejich právo na účast při rozhodování o správě šumavského prostoru, které je podle jejich názoru existencí národního parku omezováno.

Za pozornost stojí, co mají řečníci na mysli přírodou, k níž mají vztah. Místní se poměrně široce shodnou, že i v chráněných lesích by se mělo zasahovat a kůrovcem napadené stromy odstraňovat, a nejlépe podle nich o přírodu pečovali a pečují lesníci, kteří se o les starají a rozhodují, co ponechat a co odstranit – vytěžit. Jsou také zastánci těžby a využití dřeva. Tomu lze rozumět třeba tak, že Šumava a šumavská příroda, k níž mají vztah, je Šumavou druhé poloviny 20. století. Lesem, který místní obyvatelé znají a považují za přirozený, je les, který si pamatují, tedy les druhé poloviny 20. století, který je na Šumavě pěstován od 19. století, hospodářský les s převažující smrkovou monokulturou. Také těžba a zpracování dřeva byly na Šumavě dlouhodobě hlavními ekonomickými aktivitami.

Naopak argument nedostatečného vztahu místních obyvatel k Šumavě v důsledku historického vývoje na území Šumavy rozebírá Kathryn Furlong ve svém článku *Unexpected narratives in Conservation* (Furlong 2006):

„Když lidé zmíní demografickou strukturu obyvatel Šumavy jako překážku místního pokroku, spojují vyprávění o vyhnání sudetských Němců, o dosídlení následujícím po 2. světové válce a o militarizaci území a vytvářejí tak obraz ‚lidí‘. Vyhnání v této argumentaci zbavilo Šumavu jejích tradičních obyvatel, kteří byli ‚ekonomicky úspěšní a měli vztah k půdě/místu‘. Pováleční osídlenci jsou popisováni jako ‚bez vztahu k regionu‘, ‚zlatokopové‘, kteří si přivlastnili opuštěné majetky sudetských Němců, a, se socialismem, strážci hranic a sympatizanté komunistické strany.“ (str. 58)

Také argument nedostatečného vztahu místních k Šumavě je dobré zasadit do kontextu. Jakkoli jen malá část dnešních obyvatel Šumavy může tvrdit, že jsou předválečnými šumavskými usedlíky nebo jejich potomky (Furlong 2006, str. 60), žijí dnes ti, kteří se přistěhovali po 2. světové válce, na Šumavě šedesát let a jejich synové a dcery se na Šumavě narodili. Jak se vytváří vztah k místu, kde žijeme? Kolik času je k tomu třeba? Je třeba, abychom se v místě narodili? Místní účastníci diskuzních skupin v každém případě mluvili o svém vztahu k Šumavě.

Nicméně uvedený argument o nedostatečnosti obyvatelstva je podle Furlong zmiňován velmi často nejen v akademické literatuře. Rozšířenost argumentu, který neodpovídá demografické realitě, musí být tedy dána zájmem aktérů tento argument využívat. Popis místních jako ekonomicky neschopných a nemajících vztah k Šumavě je především možností, jak problematizovat nikoli ochranu přírody samotnou, ale možnost ochrany přírody uspět při dané „kvalitě“ lokální populace (Furlong 2006, str. 59), neboli možností, jak znevážit názory místních obyvatel v debatách o správě šumavského území a podobě ochrany přírody. I po čtyřiceti letech života na Šumavě a dvou generacích jsou místní vnímáni jako potomci dosídlenců, kteří nemají k Šumavě vztah, a proto nechápu potřebu ochrany přírody a staví se proti ní.⁴

---

⁴ Nedostatečný vztah k Šumavě podle Furlong překvapivě zmiňují i místními obyvatelé: „Jeden člověk provozující penzion vyprávěl jak o tom, jak přišel na Šumavu na konci 50. let a usadil se v domě opuštěném sudetskými Němci, tak o tom, jak pováleční imigranti z Rumunska a Slovenska ‚zničili téměř všechno‘, ‚nejsou tak kultivovaní‘ a ‚nechápu, že si musí najít práci.“ (Furlong 2006, str. 60) Autorka tuto argumentaci interpretuje jako odkládání odpovědnosti za rozvoj regionu prostřednictvím diskreditace vlastního ekonomického potenciálu (id., str. 61).

Argument vztahu k místu, který mobilizuje hodnoty principu inspirace a domácnosti, tak používají různí aktéři sporu o Šumavu s cílem legitimizovat svoji účast na rozhodování nebo naopak tuto účast v případě oponenta zpochybnit.

2) Národní park a ekonomický rozvoj na Šumavě

Jedním z hlavních témat sporu o správu území Šumavy je otázka, jaký vliv má existence národního parku na ekonomický rozvoj regionu. Místní obyvatelé, kteří se zúčastnili diskuzních skupin, jsou až na výjimky přesvědčeni, že existence národního parku ekonomický rozvoj na Šumavě především omezuje.

R2: V (město S4) dneska průměrná rodina, čtyřčlenná, žije o tři až čtyři tisíce dráž než v jakémkoli městě, kde třeba je supermarket, protože místní obchodníci vědí, že nemají konkurenci.

ECh: A to nějak souvisí s Parkem?

R1: No já si myslím, že když to vezmeme do důsledku, tak i tohleto může Park omezit. Protože Vám řekne tady vám to nepovolíme, tady se nám to nelíbí, tady běhá žabka tadleta, tady běhá brouček tedleten, a už jste limitovaná, už jste nějakým způsobem nucená se vejít do mantinelů někoho, kdo může jedním slovíčkem veta vám to zarazit.

Protože ty se vyjadřují ke všemu, víte, ke všem stavbám, k celému rozvoji, ať je to v extravelánu, intravelánu...

Jiný argument v tomto smyslu zaznamenali také autoři Analýzy vývoje Národního parku Šumava za období uplynulých 15 let z Přírodovědecké fakulty UK:

„Malí podnikatelé, kteří chtějí využít části relativně rozsáhlých ploch trvalých travních porostů k výpasu dobyt看 (skot, ovce, kozy), povolení neobdrží z důvodů ochrany vzácných druhů rostlin (Srní, Filipova huť) či zamokření ploch. (...) Pronájem zemědělské půdy ve vlastnictví Pozemkového fondu není možný bez schválení NPŠ. Ten je ovšem dává jen výjimečně. Přitom by mělo jít o zachování alespoň části v minulosti podstatně rozsáhlejšího zemědělského půdního fondu v oblasti Šumavy k zachování tradiční kulturní horské krajiny alespoň v části území.“ (Perlín a kol. 2008, str. 245)

Souvislost mezi existencí národního parku a ekonomickým rozvojem regionu je však mnohohrstevnatý a složitý problém. Například ve zmíněné Analýze vývoje NPŠ nalezneme následující tabulku (Tabulka 1), podle které příjmy z cestovního ruchu překračují v případech mnohých obcí na území národního parku několikanásobně jejich daňové příjmy. Tabulku, která dokládá vyšší příjmy „parkových“ obcí z cestovního ruchu, zpracovala ing. Zdeňka Lelková, starostka obce Stožec, kterou mnozí, s nimiž jsem na Šumavě mluvila, považují za jednoho z hlavních oponentů Správy NPŠ.

Tabulka 1: Přehled příjmů obcí na území NPŠ

tab. 31. Přehled příjmů obcí na území NPŠ

	počet obyvatel	daňové příjmy v tis Kč		příjmy z CR v tis Kč		% příjmů z CR
		Celkem	na obyv	celkem	na obyv	
Bor. Lada	277	2 782	10,04	2470	245,93	88,79
Hor. Planá	2290	15 590	6,81	1716	252,06	11,01
H. Vltavice	395					
Kvilda	171	1957	11,44	1147	100,22	58,61
Lenora	809	5 225	6,46	57	8,83	1,09
Nicov	86					
Nová Pec	628	4215	6,71	943	140,50	22,37
Nové Hutě	91					
Stachy	1220	7 404	6,07	1527	251,61	20,62
Stožec	224	1 533	6,84	1148	167,74	74,89
Strážný	282	3586	12,72	287	22,57	8,00
Volary	4064	27512	6,77	162,2	23,96	0,59
Želnavá	127	822	6,47	27	4,17	3,28
Čachrov	539	5 397	10,01	92	9,19	1,70
Hartmanice	1182	7809	6,61	61	9,23	0,78
H.Kvilda	55	341	6,20	533,154	85,99	156,34
K.Hory	1584	10 759	6,79	779	114,69	7,24
Modrava	47					
Prášíly	127	1 198	9,43	870	92,23	72,62
Rejštejn	263	1602	6,09	810,59	133,07	50,60
Srní	343	2388	6,96	2280	327,49	95,48
Žel. Ruda	2036	15847	7,78	4652,06	597,68	29,36

Pramen : Rozpočtové příjmy obcí podle Leilková 2007

(Perlín a kol. 2008, str. 222)

Podle jednoho z místních obyvatel je Šumava venkovskou oblastí srovnatelnou s jinými venkovskými oblastmi v České republice včetně problémů, jakým dnešní venkov čelí, tedy nedostatku pracovních příležitostí, vylidňování v důsledku odchodu mladých lidí do měst atd. V takové situaci národní park odlišuje Šumavu od jiných venkovských oblastí a podporuje na Šumavě turistický ruch jako klíčovou oblast šumavského hospodářství. Na tom, že NP zvyšuje turistickou atraktivitu regionu, se podle průzkumu kolektivu Ústavu systémové biologie a ekologie AV ČR shodne většina obyvatel (Těšitel a kol., str. 33). Turismus je nicméně pro region specifickou zátěží, jak z hlediska veřejné správy, tak z hlediska ekonomických aktivit, které se musejí přizpůsobit jeho sezónnímu charakteru.⁵

⁵ Hlavní charakteristikou turismu je sezónnost a výrazné změny počtu lidí, kteří v jednotlivých částech roku na Šumavě pobývají. Tyto výkyvy vyžadují adekvátní a často nákladná řešení z hlediska obecní infrastruktury: například čistírna odpadních vod kapacitně odpovídající počtu stálých obyvatel obce nebude zdaleka stačit produkci odpadních vod v letních měsících. Kapacita přizpůsobená turistické sezóně je mimo ni přehnaná a provoz čistírny je nákladný.

Na druhou stranu se s existencí režimu ochrany přírody na Šumavě slučuje jen minimum ekonomických činností.

Nařízení vlády, kterým se zřizuje Národní park Šumava, z r. 1991, §4

(3) Do 2. zóny (řízená přírodní) se zařazuje území s významnými přírodními hodnotami, člověkem převážně pozměněné lesní a zemědělské ekosystémy vhodné pro omezené, přírodě blízké a šetrné lesní či zemědělské využívání. (...) Tato zóna se také využívá k turistice a rekreaci, která není v rozporu s posláním národního parku.

(4) Do 3. zóny (okrajová) se zařazuje území člověkem značně pozměněných ekosystémů a střediska soustředěné zástavby. Cílem je udržet a podporovat využívání této zóny pro trvalé bydlení, služby, zemědělství, turistiku a rekreaci, pokud to není v rozporu s posláním národního parku.

To omezuje investiční projekty na tyto tři typy ekonomických aktivit, v nichž navíc fungují malé a střední firmy zaměstnávající, pokud vůbec, malý počet lidí. Lze proto předpokládat, že množství a výběr zaměstnaneckých pozic jsou v důsledku existence národního parku na Šumavě menší než na venkově, který nepodléhá nějakému režimu ochrany přírody.

K vlastnímu podnikání (především) v turistickém ruchu, jako alternativě zaměstnání, je pak třeba mít finanční i sociální kapitál, zkušenosti a schopnosti i ochotu riskovat – a to má vždy jen určitá část obyvatel, nejen na Šumavě. Mnoho lidí na Šumavě tak existenci národního parku nevnímá jako ekonomickou příležitost pro podnikání v turistickém ruchu, ale jako omezení svých ekonomických možností v podobě omezeného počtu zaměstnaneckých míst.

Na misky vah týkající se vlivu existence národního parku na ekonomický rozvoj regionu by se daly přihazovat další a další argumenty. Výsledek je nejasný především proto, že lze jen těžko odlišit, co souvisí s existencí národního parku a co je důsledkem Šumavy jako venkovské oblasti. Argument omezování ekonomického rozvoje působil

---

(Příklad čistíren odpadních vod zmínila starostka obce Stožec ing. Lelková při přednášce studentům magisterského programu Sociální a kulturní ekologie v listopadu 2007). Realizace čistírny, jejíž kapacitu lze přizpůsobit počtu obyvatel, je problematictější a nákladnější než výstavba standardní obecní ČOV. Jiným problémem jsou parkoviště. Mimo sezónu nevyužívané a prázdné obecní prostory jsou v sezóně často kapacitně nedostačující. Také provozovatelé penzionů a hostinců se musí přizpůsobit sezónnímu charakteru turistiky na Šumavě a v sezóně vydělat tolik, aby si pokryli celoroční životní náklady (nikoli náklady na celoroční provoz zařízení, značná část pohostinské infrastruktury funguje na Šumavě pouze v sezóně). Z tohoto hlediska lze porozumět chování starostů, kteří v letní sezóně, kdy je málo vody, usilují o změnu hodnot splavné výšky vody, přestože tyto hodnoty sami při zimních jednáních s Parkem odsouhlasili (Ivan Rynda, osobní rozhovor, červen 2009). Chování, které se dá interpretovat jako nespolehlivost a neschopnost/neochota dostát vlastním závazkům, lze stejně tak pochopit ve světle rizika, jakým je neúspěšná sezóna pro celoroční život na Šumavě.

navíc u mnoha účastníků diskuzí trochu stereotypně a prázdně, protože jej sice zmínili, ale nedokázali uvést konkrétní příklad, nebo jimi uvedený příklad s existencí Parku z mého pohledu příliš nesouvisel. (Také jsem měla místy dojem, že národní park funguje jako univerzální objekt stížností, hromosvod tíhy života.)

Čím to, že je argument omezování ekonomického rozvoje tak silně přítomný? Mobilizuje hodnoty obchodního principu shody, jimiž jsou iniciativa jednotlivců a podnikavost, které by neměly být svazovány, ale také hodnoty průmyslového principu, jako je pokrok, odbornost, produktivita a efektivita při naplňování lidských potřeb. Domnívám se, že místní obyvatelé mobilizují právě tyto dva principy, protože jsou dnes v České republice coby relativně nové tržní ekonomice velmi silné a v jiných sporech o nakládání s přírodním prostředím fungují velmi dobře proti argumentům ochrany přírody. Proč by se právě obyvatelé Šumavy neměli podílet na ekonomickém růstu, jehož přínosy užívají obyvatelé nechráněných území ČR?

Ve zmíněném argumentu povolování využití luk k pastvě je obsažena jak kritika omezování lidských činností (zemědělství), tak kritika způsobu rozhodování Správy NPŠ. Podobně jako je argument vztahu, mobilizující princip inspirace a domácnosti, používán pro ospravedlnění účasti na správě Šumavy, jsou ekonomické argumenty využívány pro kritiku rozhodnutí Správy NPŠ a tím oslabení její pozice v tomto spravování. Příkladem takové argumentace je také záležitost s palivovým dřívím:

V současné době se údajně prodává 1 m³ palivového dřeva za cca 500 Kč buď ze skladu NPŠ, nebo na stojato ve špatně přístupných místech a s nekvalitními dřevinami. Přitom při současné úrovni přebytku palivového dřeva v oblasti by cena měla odpovídat zhruba ceně v jiných oblastech (350 Kč/m³) nebo nižší. Proč nemůže NPŠ pro bydlící obyvatele do určitého limitu nakupovaného dřeva poskytnout odpovídající cenu, zvláště při mimořádné dotaci 80 milionů Kč poskytnuté na likvidaci polomů? Tu ovšem nedostaly obce s rozsáhlými lesními porosty postiženými podobnou kalamitou (Kašperské Hory, Volary aj.) jako NPŠ! (Perlín a kol. 2008, str. 245).

Hodnoty obchodního principu shody jsou využívány pro změnu rovnováhy sil a podporu účasti místních obyvatel na správě veřejného prostoru, tedy na podporu hodnot občanského principu.

3) Účast na rozhodování, kontroverzní rozhodnutí Správy NPŠ

Vedle omezování ekonomického rozvoje je ústředním tématem kritiky Parku místními obyvateli nemožnost podílet se na rozhodování o území, ve kterém žijí, respektive silná rozhodovací pozice Správy NPŠ, proti jejímž rozhodnutím neexistuje odvolání.

E: Jak se díváte na současnou situaci na Šumavě?

R2: Z hlediska ochrany přírody, to je asi problematické, protože každý má na to svůj názor. Já si myslím, že svým způsobem musí být, ale mám názor, možná je to proto, že člověk pracuje v zastupitelstvu, že ekologové dostali obrovskou moc, vlastně právo veta, když bych to tak řekl, na rozhodování, a vlastně se dá říct, že rozhoduje jedinej člověk, jeden člověk, to si myslím, že není dost dobře možné a je hrozná škoda, že k tomu právu veta ekologů ta obec už nemá žádný opravný prostředek mimo soudů, protože obec ví dobře, co a jak by pro ni bylo dobré.

Rozhodnutí Správy NPŠ navíc diskutující často popisovali jako nesmyslná a nespravedlivá. Mezi často kritizovaná rozhodnutí Správy NPŠ patří například zákaz vstupu do prvních zón NP:

B: Já jsem ještě chtěl říct dvě věci, co mi vadí. Ještě mi nikdo nevysvětlil, tady je státní hranice, tady je Bavorsko, tady jsme my, a tady mají být tetřevi, ano? Z toho Bavorska se může kamkoliv, z Čech se může pouze na Březník. Proč těm tetřevům, co jsou na bavorské straně, ti lidé nevadí? Teoreticky. Proč vědci vyzkoumali, že vadí tady nám?

Zakazování vstupu do prvních zón NP vnímají místní obyvatelé jako nepřipustné omezování svobody pohybu na místa, kam se za minulého režimu – méně svobodného – smělo, a poukazují na nesrozumitelnost pravidel, podle nichž jsou stanoveny zákazy vstupu do míst, kam vedou asfaltové cesty a kde tedy poškození přírody návštěvníky nehrozí, a zároveň se smí volně vstupovat do míst například ve druhé zóně národního parku, která jsou nedotčenější a přírodně hodnotnější než mnohá turisticky hojně navštěvovaná místa v prvních zónách.

Symbolem nespravedlivých rozhodnutí je povolení stavby panu Bakalovi na místě bývalé vojenské roty na Modravě:

„Malí podnikatelé, kteří chtějí využít části relativně rozsáhlých ploch trvalých travních porostů k výpasu dobytčím (skot, ovce, kozy), povolení neobdrží z důvodů ochrany vzácných druhů rostlin (Srní, Filipova huť) či zamokření ploch. Povolením zároveň NPŠ umožnil výstavbu velkého a naprosto „nepůvodního“ domu v Modravě na loukách s přísně chráněnou arnikou! Pronájem zemědělské půdy ve vlastnictví Pozemkového fondu není možný bez schválení NPŠ. Ten je ovšem dává jen výjimečně. Přitom by mělo jít o zachování alespoň části v minulosti podstatně rozsáhlejšího zemědělského půdního fondu v oblasti Šumavy k zachování tradiční kulturní horské krajiny alespoň v části území.“ (Perlín a kol. 2008, str. 245.)

Kontroverzní rozhodnutí Správy NPŠ používají místní obyvatelé jako ilustraci neprůhlednosti procesu rozhodování. V případě zákazu vstupu do prvních zón NP jsou pravidla, podle nichž bylo rozhodnuto, vnímána jako nesrozumitelná a přijatá rozhodnutí jako iracionální. Povolení stavby na Modravě v kontrastu s mnohými nepovoleními slouží jako příklad nespravedlivého, arbitrárního, subjektivně motivovaného rozhodnutí.

Právo místních obyvatel na účast na rozhodování o veřejném prostoru, v němž žijí, je argument mobilizující občanský princip, jehož hodnotou je společné rozhodování o společném prostoru. Kritika procesu rozhodování Správy NPŠ jako neprůhledného a kritika skutečnosti, že proti těmto rozhodnutím se nelze odvolat, také staví na hodnotách občanského principu.

Různá rozhodnutí vnímaná jako nesrozumitelná, iracionální a nespravedlivá zpochybňují Správu NPŠ, klíčového aktéra ovlivňujícího nakládání s veřejným prostorem, jako dobrého správce. Také argumenty vztahu k místu a omezování ekonomického rozvoje lze vnímat jako snahu posunout rozložení sil v kolektivním rozhodování o Šumavě: omezování ekonomického rozvoje zpochybňuje roli Správy NPŠ, zdůrazňování vlastního vztahu k Šumavě je naopak cestou, jak legitimizovat a posílit účast místních obyvatel na tomto rozhodování.

Využití hodnot občanského principu místními obyvateli pro posílení vlastní pozice při rozhodování o Šumavě naráží na skutečnost, že pravomoc Správy NPŠ je založena na zákonných předpisech.

R4: Tuto upravuje zákon 114. To nedal dohromady ekolog, to dalo dohromady několik ekologů a politiků, a tam je zákaz solení na území, a teď to tam máš přesně vyjmenované. Takže ekolog z chošky (CHKO, chráněná krajinná oblast, poznámka ECh) přijde a řekne, pánové, tady je to ve stočtrnáctce...

R1: A nejede přes to vlak.

R4: Nejede přes to vlak, protože to je státní úředník. Takže my se dostáváme k zákonu, my se nedostáváme k CHKO a NP, ale k zákonu. Tam by se musela udělat výjimka, aby se mohlo solit.

R1: My jsme ji dostali, ale oni ji nerespektovali.

R2: Ale já musím říct, je to výmysl ekologů. Protože nikoho z politiků by tohle nenapadlo.

R1: No ale nemůžou být potom naštvaní, že lidi na ně takhle nahlíží.

R5: Ale nezapomeň, že to je zákon. A ten ve finální podobě neschvalují ekologové.

R2: Já ti rozumím, ale někde to začalo, tahleta kravina.

R4: Ale vždyť to víš, že je to vždycky o lidech.

Situaci lze interpretovat jako střet národní (celostátní) a lokální kolektivní vůle: na národní úrovni existují zákonné předpisy, především zákon 114/92 a nařízení vlády z r. 1991, kterým se zřizuje NP Šumava, které lze chápat jako výraz celonárodní kolektivní

vůle chránit přírodu na Šumavě a které zakládají pravomoc Správy NPŠ. Z diskuzních skupin s turisty i z nepřímých informací o postojích chatařů a chalupářů lze navíc dovozovat, že postupy, jimiž Správa NPŠ realizuje tuto ochranu přírody na Šumavě, vadí jenom místním obyvatelům.

Na druhou stranu místní obyvatelé nejsou „jenom“ místní obyvatelé. Jsou to lidé, kteří v území žijí celoročně, potýkají se s jeho problémy a mají k němu vztah. Jejich účast na rozhodování o správě tohoto území je ochranou přírody omezována ve srovnání s oblastmi, které nepodléhají zvláštnímu režimu ochrany přírody. Především ale jsou, zdá se, čím dál naštvanější na ochranu přírody a tím motivovaní oslabovat její pozici a usilovat o změnu rozložení sil.

Posledně uvedená citace ilustruje kromě jiného napětí mezi závazným předpisem a jednáním jednotlivce. V konkrétní situaci mohou mluvčí zároveň mobilizovat občanský princip poukazem na potřebu postupu podle zákonných, tedy kolektivně přijatých, předpisů i jej odmítnout a zdůraznit konkrétní postup jednotlivců („je to vždycky o lidech“), pokud jsou aktuální pravidla považována za příliš přísná.

Konkrétní rozhodnutí navíc může být jako subjektivní rozhodnutí jednotlivce kritizováno – nerozhodl podle pravidel – nebo schvalováno – existující pravidla jsou špatná, případně se dají vyložit různě (přísně nebo volně, ve prospěch nebo neprospěch), vždy přece záleží na člověku. V obou případech je argument, že určité rozhodnutí je vždy nakonec rozhodnutím jednotlivce, zpochybněním hodnot občanského principu a mobilizuje princip domácnosti, jehož hodnotou jsou tradiční uspořádání a tradiční autority, které mohou být omylné, ale alespoň neskrývají svoji individuální odpovědnost za určité rozhodnutí za zástěrku zákonných předpisů.

Z jiného pohledu se poukazování na rozhodnutí coby subjektivní může jevit jako zpochybnění celého teoretického rámce principů shody. Jaké všeobecné principy shody, když každý stejně vždy rozhodne subjektivně, podle svých zájmů? Argument subjektivního rozhodnutí však může teoretický rámec principů také potvrzovat: je-li rozhodnutí jako subjektivní odmítáno, pak proto, že realizuje pouze zájmy rozhodujícího bez ohledu na zájmy druhých, na všeobecné hodnoty, na veřejný zájem – zájem víc než jednoho člověka: všeobecné principy shody jsou mobilizovány proti rozhodnutí realizujícímu zájmy jednoho člověka. Je-li rozhodnutí naopak jako subjektivní schvalováno, pak proto, že se jedinec správně (podle mluvčího) odchýlil od kolektivně přijatých pravidel, protože jsou špatná, na základě jiného principu shody (který sdílí

přinejmenším rozhodující a mluvčí) umožňujícího se vymezit proti pravidlům. I v tomto případě jsou všeobecné principy shody, přesahující jednotlivce, uznány a využity.

V této kapitole jsem popsala teoretický rámec principů shody a v rámci něj prozkoumala argumenty mobilizované proti ochraně přírody prosazované Správou NPŠ. V argumentacích účastníků všech diskuzních skupin má však své místo také příroda, dobrý vztah k ní a její poznání prostřednictvím vědy. V následující kapitole se budu věnovat právě těmto argumentacím a podobě ekologického principu shody, kterou formulují.

Kapitola tři: ekologická argumentace a ekologický princip shody

V předchozí kapitole jsem představila teoretický rámec pro zkoumání sporů a dohod identifikující všeobecné principy, na jejichž základě se lze dobrat shody v sociální interakci, nebo naopak ospravedlnit, srozumitelně vysvětlit svůj nesouhlas. Místní obyvatelé ve své argumentaci ve sporu s představiteli ochrany přírody na Šumavě využívají principy shody, které v různých konfliktech využíváme všichni, a mají cíle, které realizují hodnoty považované v naší společnosti za legitimní: právo na účast při rozhodování, svobodu pohybu, ekonomický rozvoj. Cíl místních podílet se na správě území, v němž žijí, je v mnoha ekologických kauzách, kde jsou síly rozložené opačně, hlavním cílem ekologických organizací.

Proti ochraně přírody, jak ji realizuje Správa NPŠ, jsou tedy v šumavském sporu mobilizovány všeobecné principy shody, které odkazují k hodnotám legitimním v současných evropských společnostech. To znamená, že zahrnutí zájmů přírody do rozhodování lidí naráží na silné překážky. Protieologická argumentace, která mobilizuje základní hodnoty naší společnosti, však také ukazuje na existenci a sílu ekologického principu shody: čím silnější je argument protivníka, tím silnější hodnotové principy musí účastníci mobilizovat, aby obhájili své nesouhlasné stanovisko před druhými i sami před sebou.

Jak již bylo řečeno, Laurent Thévenot s Claudette Lafaye (Thévenot, Lafaye 1993) doplnili hodnotové principy rozebrané v původní knize o ekologický princip shody jako další hodnotový princip, respektive o úvahy, zda a jak tento princip existuje.

V této kapitole se budu zabývat tím, jak se ekologický princip shody projevuje v šumavském sporu. Diskuzních skupin, které na Šumavě proběhly, se zúčastnili místní obyvatelé a turisté. Při zkoumání ekologického principu shody budu proto vycházet z jejich argumentace týkající se přírody a její ochrany, nikoli z materiálů Správy NPŠ. Přesto, jak uvidíme, zde zazní argumenty a pojetí přírody, které se s pojetím ochrany přírody Správy NPŠ slučují. Rozborem různých podob ekologické argumentace se pokusím ukázat, jak je ekologický princip vystavěn a jak se s ním různí aktéři vyrovnávají.

A) Ekologický princip shody jako další ze všeobecných principů shody

Než přejdeme k vlastní ekologické argumentaci místních obyvatel a turistů, podívejme se, jak ekologický princip shody definují Laurent Thévenot a Claudette Lafaye ve zmíněném článku.

„Pozornost k životnímu prostředí a jeho ochraně umožňuje založit hodnotový řád mezi lidmi a věcmi, které zabydlují zelenou obec. V této obci je hodnotné to, co je ekologické, a ekologický je ten nebo to, kdo svými činy prokazuje starost o životní prostředí a přispívá k jeho ochraně. (...) Ekologické nebo zelené je to, co je čisté, biologicky rozložitelné nebo recyklovatelné, v kontrastu s tím, co znečišťuje. To, co znečišťuje, má nízkou hodnotu.“ (Thévenot, Lafaye 1993, str. 512)

„V zelené obci nejsou váženými bytostmi nutně osoby, kolektivy nebo instituce, ale přírodní jevy jako voda, atmosféra, vzduch, klima, které je třeba chránit před znečištěním, nebo také generické bytosti jako fauna a flóra. Nehodnotné formy bytí jsou ty, které znečišťují, jako jsou smog, výfukové plyny dopravních prostředků, plast, který není recyklovatelný, ale také množství bytostí, které ztělesňují hodnotu v průmyslové obci: beton odpovědný za obrovské biologicky nerozložitelné ruiny, jaderné elektrárny, které ohrožují planetu, nebo dálnice, které přispívají ke zvyšování znečištění atmosféry a poškozují krajinu. Některé nehodnotné bytosti mohou změnit stav a získat hodnotu v okamžiku, kdy se stanou recyklovatelnými. Některé spotřební statky mohou také získat na hodnotě v zeleném světě, jestliže jsou označeny za ekovýrobky a dokáží, že v průběhu svého životního cyklu znečišťují méně než jiné výrobky stejné kategorie.“ (Thévenot, Lafaye 1993, str. 512, 513).

Pro existenci ekologického principu jako nového hodnotového principu mluví především schopnost aktérů formulovat na jeho základě legitimní kritiku ostatních principů. Na druhou stranu tomuto novému principu chybí podle těchto autorů klíčová vlastnost ostatních hodnotových principů, totiž srozumitelné měřítko spravedlnosti, podle kterého by se posuzovaly jednotlivé situace.

„... chybí (mu) nástroje hodnocení nezbytné pro decentralizované použití principu, které musí splňovat dvě podmínky: přístupnost každému jednomu tak, aby byla garantována jeho schopnost kritiky; propojení místních hodnocení nebo rozhodnutí s obecným imperativem. Aby vznikl nový argumentační řád, je třeba, aby každý byl schopen posoudit i nejbanálnější a každodenní činnosti podle specificky ekologické moudrosti, z níž neznáme doposud než několik málo pravidel.“ (Thévenot, Lafaye 1993, str. 513, 514)

Kritika pravidel ochrany přírody (např. vymezení prvních zón a s nimi související zákazy vstupu) ze strany místních obyvatel na Šumavě coby nesrozumitelných by mohla podporovat tyto pochybnosti o ekologickém principu shody jako stabilizovaném principu shody. Nicméně ochota účastníků diskuzních skupin diskutovat o ekologii a hodnotit různé prostory, věci a činnosti jako ekologické nebo neekologické spíše potvrzuje existenci

dostupného a srozumitelného měřítka, podle něhož je možno argumentovat a posuzovat dané činnosti jako dobré či špatné a jež je předpokladem fungování daného principu shody.

Konečně charakteristickým rysem ekologického principu shody podle Thévenota a Lafaye je, že umožňuje výrazné změny prostorového měřítka, umožňuje přecházet v argumentaci plynule od lokálního přes regionální až ke globálnímu. I tento rys se na Šumavě projevuje: ochrana přírody je z pohledu místních obyvatel na Šumavě příliš silná. Lze však argumentovat, že je implementací zákonných předpisů schválených na národní úrovni a z pohledu turistů, chatařů a chalupářů je navíc situace zcela v pořádku. Ekologický princip shody skrze svůj vztah k přírodnímu prostředí k této provázanosti lokálního, národního a globálního nutí, zároveň to však přispívá k jeho složitosti - rozhodnutí, jimiž obec nebo společnost spravuje svůj veřejný prostor, ovlivňují veřejné prostory větších pospolitostí (globální změny klimatu, přírodní prostředí planety jako celku), ale také menších pospolitostí v rámci dané společnosti.

Jak se projevuje ekologický princip shody v šumavském sporu? Jak vypadají argumentace, které tento princip mobilizují? Jaké hodnoty jsou v rámci něj prosazovány?

Pokusím se odpovědět na tyto otázky prozkoumáním argumentace místních obyvatel týkající se přírody, ochrany přírody, správného nakládání s přírodním prostředím, kterou nazývám ekologickou argumentací.

B) Ekologická argumentace v diskuzních skupinách

Postojem, který sdíleli téměř všichni lidé, se kterými jsem na Šumavě na téma ekologie mluvila, tedy jak místní obyvatelé, tak turisté, byla jejich první reakce na téma mého výzkumu, který jsem představovala jako zkoumání „vnímání ekologů a ekologického myšlení na Šumavě“.

R2: Žádnej expert teda nejsem na nějakou ekologii.

Všichni nejprve zdůraznili, že nejsou odborníky na ekologii. Teprve když jsem je ujistila, že mě zajímají právě názory neoborníků na ekologii, pustili se do argumentace svých názorů a diskuze.

Účastníci výzkumu sice dále zpochybňovali svoji schopnost vyjadřovat se o ekologii, protože se jedná o téma, které přísluší odborníkům respektive profesionálům, zároveň však používali slovo ekologie nikoli ve významu vědy, ale spíše ve významu čisté nepoškozené přírody a dostupnosti takové přírody, tak jako v následující citaci:

O: Já se jmenuju O., žiju a pracuju v Praze, **kde o ekologii nelze hovořit, protože tam je absolutně neekologické žití**, o tom nemá vůbec cenu se dál bavit. Jinak s ekologií osobně příliš do styku nepřijdu.

P: Já se jmenuju P., žiju a pracuju v Praze, takže to vyjde tak zhruba nastejno, **tam ekologie moc prostoru nemá, a profesně se ekologií nezabývám.**

Používání slova ekologie si zaslouží pozornost. Než se pustili do debaty na téma ekologie, diskutující zdůraznili, že nejsou odborníky, respektive se ekologií neživí, a o tématu proto debatovat nemohou. V tomto smyslu je ovšem obtížné prohlašovat žití v Praze za neekologické, vzhledem k tamějšímu počtu odborníků na ekologii a členů ekologických organizací má ekologie jako věda v Praze prostoru dost. Slovo ekologie je tedy následně v citacích použito spíše ve smyslu čistého přírodního prostředí.

V dalších diskuzích se ukazovalo, že ekologie právě v tomto smyslu je pro diskutující významným tématem, ke kterému se mají potřebu vyjádřit, a že si velmi často přejí žít ve zdravém a přírodě blízkém životním prostředí, nebo tam alespoň trávit svůj volný čas. Různá chování a činnosti lidí účastníci hodnotili jako ekologické nebo neekologické, a tím správné respektive špatné. Ekologie tak fungovala jako měřítko, hodnotový princip.

Prvotnímu postoji k tématu coby záležitosti odborníků následovanému živou diskuzí na toto téma lze porozumět jako projevu moderního pojetí přírody a společnosti, které popisuje ve svých pracích francouzský sociolog Bruno Latour. Modernita je podle Latoura charakteristická důrazem na přírodu a společnost jako dvě odlišné dimenze reality a na politiku a vědu jako dva principy, které uspořádávají tyto dimenze. Zatímco v přírodě se uskutečňují příčinné souvislosti, které objasňuje věda, ve společnosti se realizuje svobodná vůle prostřednictvím politických procesů. Zatímco ve společnosti se o pravdě hlasuje, o přírodě se pravda nalézá. Toto uspořádání zakládá klíčové postavení vědců a vědeckého poznání přírody v rámci problematiky vztahu společnosti a přírody (Latour 1994, 1999a). Přitom již bylo zmíněno, že pro existenci ekologického principu shody jako samostatného všeobecného principu shody je nezbytná existence hodnotového měřítka, k němuž mají přístup všichni členové společnosti, v níž se ekologický princip shody realizuje. Vztah odbornosti/vědy a ekologického principu shody je proto zásadní a bude předmětem dalšího rozboru.⁶

---

⁶Latour moderní oddělování společnosti a přírody, politiky a vědy kritizuje. Jednak proto, že snaha o toto oddělování brání zřetelnému vnímání a přesnému popisu různých podob propojování. Jedná se podle něj o charakteristický rys moderních společností: napětí mezi tím, jak

Z hlediska typu pobytu na Šumavě a míry podpory institucionalizované ochrany přírody lze rozlišit tři typy skupin: místní obyvatelé, kteří Správu NPŠ kritizují, místní obyvatelé, kteří ochranu přírody podporují, a turisty, pro něž je vztah ke Správě NPŠ nejméně palčivý. Projdu nyní postupně ekologické argumentace těchto tří skupin a ukáži, zda a jak se jejich pojmání ekologie liší.

1) Místní obyvatelé nesouhlasící

Do této skupiny patří téměř všichni účastníci diskuzních skupin z obcí, jejichž území se nachází alespoň částečně na území národního parku. Zaznívala v nich nejsilnější kritika Správy NPŠ. Kromě podpory zasahování proti kůrovci se však kritické argumenty netýkaly vlastních způsobů ochrany přírody. Mnohem spíše poukazovaly na negativní dopady existence parku na kvalitu života místních obyvatel, zpochybňovaly různá rozhodnutí Správy jako subjektivní rozhodnutí jednotlivců a zdůrazňovaly odbornost místních ve smyslu znalosti potřeb každodenního života.

Argumenty kvality života se neomezovaly na požadavek ekonomického rozvoje. Jedním z nejpůsobivějších argumentů byla omezená dostupnost lékařské péče v důsledku zákazu solení silnic na území prvních zón národního parku:

R2... Když by jela sanitka pro infarkt, pro někoho těžce nemocného nebo pro nějaký vážný úraz, tak tu dostupnou dobu, kterou máme stanovenou zákonem, oni s tou sanitkou nepřejedou za tu dobu ten kus, protože to je jedna díra vedle druhé, protože se z těch solených úseků vytahává ta sůl do těch jenom pluhovaných úseků, a když to opadá z těch aut, tak to tam vytváří ohromný lavóry,

---

jsou věci dělány, a tím, jak je toto děláno prezentováno. Poukazuje na tento rozpor u ekologických aktivistů: „Politická ekologie tvrdí, že chrání přírodu před člověkem, ale ve všech případech to znamená větší zahrnutí lidí, kteří intervenují ještě častěji, ještě jemnějším a těsnějším způsobem a s ještě invazivnějším vědeckým vybavením.“ (Latour 1999a, str. 35) Výsledkem činnosti ekologických aktivistů, zdůrazňujících odborný charakter svých požadavků, také bývá proměna politické situace a mocenské rovnováhy mezi aktéry dané kontroverze.

Dalším argumentem je srovnání pojetí přírody u přírodních národů a v moderních společnostech na základě kulturně antropologických studií. Přírodní národy nežijí v harmonii s přírodou, nerespektují jí, nechraňují ji. Etnologie, prehistorie i ekologie přináší mnohé příklady ničení ekosystémů, masivní disharmonie, vychýlení rovnováhy, nebo přímo nenávisti k přírodnímu prostředí. (Latour 1999 a,b).

„Rozdíl nespočíval v tom, že se přírodní národy chovaly k přírodě dobře, ale spíše v tom, že se k ní nechovali nijak.“ (Latour 1999a, str. 65)

„Ostatní kultury nemísili řád společnosti a řád přírody: rozdíl vůbec neznali. Neznat dichotomii, to není smístit obě množiny do jedné – tím méně tuto dichotomii překonat.“ (Latour 1999a, str. 66)

Jsou to moderní společnosti, v nichž hraje příroda zásadní roli, právě tím, že je pojmána v protikladu ke společnosti.

projety koleje, to je prostě neskutečný. Co nám zákon říká, že máme mít dostupnou lékařskou péči, my jí tady v S2 ani nemáme...

R1: Pozor, ale to je zajímavý poznatek, my se chlubíme v novinách, jak u nás lékařská péče, jak do dvaceti minut – sem přijíždí sanitka po padesáti minutách.

R2: Ale ta lékařská služba není schopná ten úsek nesolený, který ty ekologové takhle pečlivě chrání, když někoho chytne infarkt, tak v létě se nic neděje, ale v zimě to nepřejedou, jenom ten kus jedou těch 20 minut, tu zákonně stanovenou dobu. Takže oni přijedou za půl druhé hodiny.

Již jsem zmínila, že při kritice rozhodnutí pracovníků Správy coby subjektivních účastníci diskuzních skupin využívali vztah mezi zákonným předpisem a subjektivním rozhodnutím dvojitým způsobem: v případě kritizovaných rozhodnutí znamenalo označení rozhodnutí jako subjektivního jeho diskreditaci. Zdálo by se, že chyba není na straně zákona, ale na straně aplikujícího jednotlivce. Rozhodnutí však mohlo být také jako subjektivní schvalováno – v tom případě se jednalo o chápání zákona coby příliš tvrdého, pro mnohé nepřijatelného a tím demotivujícího vzhledem k ochraně přírody, od něhož se jednotlivec správně ve svém subjektivním rozhodnutí odchýlil, v konečném důsledku ve prospěch ochrany přírody. V prvním ani druhém případě jako by nebyla zpochybňována sama ochrana přírody, ale spíše – ve druhém případě – její intenzita.

V reakci na otázku „Zkuste si představit, jak by to tu vypadalo, kdyby Park a CHKO neexistovaly?“ účastníci diskuzních skupin formulovali vlastní představy o dobré správě šumavského území.

B: Vypadalo by to tak, že by tady bylo intenzivní lesní hospodářství. Ochranu přírody by suplovala společnost, která by obhospodařovala lesy, čili bylo by to S1 (město), protože mají svoje lesy, a ty hajní a ti lesníci by si tam pořádek zjednali. Zjednali si ho za první republiky, zjednali si ho dřív, tak by si ho zjednali i dnes. Ti hajní věděli, která bába jde do lesa na kleť, a buď to povolili, nebo to nepovolili, protože ten hajnej tam byl denně, ten věděl, kde co má, a co by jezdil autem, chodil pěšky.

A: Ten les na území S1, v majetku města, by obhospodařovali zkušení lesní inženýři, a postupovali by v intencích současných vědeckých poznatků o lesnictví.

Dobrá správa šumavských lesů tedy znamená intenzivní lesní hospodářství, včetně zasahování proti kůrovci. To je postoj až na výjimky společný všem obyvatelům žijícím na území nebo v blízkosti národního parku, s nimiž jsem mluvila. Nicméně za tímto jasným vymezením se proti současné pozici Správy následuje zjednání pořádku včetně omezení lidských aktivit, každodenní přítomnost správců, zkušenosti a využití vědeckých poznatků. Potřebu silné pozice institucí ochrany přírody, která zajistí kontinuitu správy území, více rozvíjejí diskutující v následující citaci:

R1: Ještě žádná vítězná strana si nevzala tohle ministerstvo jako prioritu. Vždycky ho dá nějaké straničce, kterou potřebuje, to si vezmete, to si vyžerte, bude to mít váš ministr, protože to

ministerstvo přece strašně – furt se o tom diskutuje, furt se to napadá... (...) Nezajímá je to, zajímají je jiná ministerstva, a ne nějaké ministerstvo životního prostředí.

R4: To je stejné, jako když se potápí loď a řekneme všichni doleva, tak přeběhnou všichni doleva, a potom přijde jiný kapitán a zařve všichni doprava a potápíme se akorát na druhou stranu.

R1: A tam to začíná. Přesně tak. Kdyby ta strana, která vyhrála ty volby a má tu moc o tom všem rozhodovat, si takové ministerstvo obsadila a dala to do latě, tak na to má všechno. Je to ale nezajímá. Tam není rychlý zisk, proto je to nezajímá.

Citace tedy zmiňují v nějaké podobě dva prvky: odbornou znalost, založenou na zkušenosti a vědeckých poznacích, a silné postavení správce, který je tak schopen zajistit dlouhodobost, kontinuitu svých rozhodnutí a zjednat pořádek, tedy omezit druhé svou vůlí.

Nakonec i na současné ochraně přírody oceňují místní obyvatelé právě to, že je schopna zjednat pořádek, omezovat lidské aktivity. Sami říkají, že nechat Šumavu bez omezení ze strany ochrany přírody by nebylo správné, a poukazují na ekonomické tlaky:

ECh: Co vás napadne, když se řekne ekolog, co a kdo?

K2: Já si myslím tolik, že v některém směru to přehánějí, ale zase kdyby tady nikdo nebyl a nechal se tomu volný průběh, nevím.

G: No ne, to nejde, samozřejmě.

K2: Ekologové by měli být rozumní lidé, neměli by to být fanatici.

O1: Měli by vzít tu střední cestu.

ECh: Zkuste si představit, kdyby Park nebyl, jak by to tady vypadalo?

R2: I když ten Park nebyl, tak i přesto každý, kdo tady žil, měl k lesům a k Šumavě nějaký vztah. Myslím si, že tenkrát když nebylo ani CHKO, že Šumava netrpěla víc než by trpěla teď. Je to dané tím, že kdo sem přijde, kdo tady je, že úmyslně to - rozhodně v těch dobách minulých úmyslně neškodil. Dnes, kdy hrají velkou roli peníze, asi něco takového, jako je teď, musí být, protože ty tlaky ...

R1: Protože ty ohromný tlaky peněz by to potom tady asi zničily.

Na první pohled byly diskuzní skupiny těchto místních obyvatel výrazné především vymezováním se vůči činnosti Správy NPŠ. Potřeba ochrany přírody, ochrany přírody navíc velmi blízké pojetí Správy, i uznání autority ekologie - vědy zde však přece zaznívají, i když jakoby za pevnou a dobře vystavěnou fasádou protiekologických argumentů.

Ekologie ve smyslu každodenního života v přírodním prostředí a šetrného chování jednotlivců k tomuto prostředí byla pro místní obyvatele kritizující Správu NPŠ méně významným tématem, překrytým hlavním tématem ochrany přírody, její míry a jejích představitelů. Následující citace, pracující s vlivem ekologických postojů na každodenní život, nicméně přesně ilustruje rozporné postoje, které argumentace ekologických aktivistů s cílem omezit dopady lidských činností na přírodní prostředí vyvolává:

ECh: Když se řekne ekolog, co Vás napadne?

S1: Všichni říkají, nechceme vodní elektrárny, tepelný nechceme, větrný, atomový, nic. Ale přitom dneska, ať vezmu co chci, tak bez elektřiny není. Oblečení, jídlo, auto, každý chce mít počítač, ale co bude dělat bez elektřiny s počítačem? Ale hlavně že řve, nechcem Temelín, nechcem tohle, nechcem tamto.

Y1: Oplotit, na holou pustinu, a postarej se. Bez ničeho.

S2: Bez oblečení, bez bot,...

Y1: Bez jídla...

Y2: co si ulovíš, holýma rukama, to budeš mít.

ECh: Co vy, paní a pane K, co vás napadne, když se řekne ekolog? ...

Odpovědi pana K je citace uvedená o několik řádků výše o rozumných ekolozích, nikoli fanaticích atd. Požadavky ekologů tedy na jednu stranu ohrožují naplnění základních lidských potřeb, na druhou stranu volný průběh také nelze připustit.

2) Místní obyvatelé souhlasící

Ze čtyř skupin, kterých se účastnili místní obyvatelé na Šumavě, se jedna, uskutečněná v obci ležící na okraji chráněné krajinné oblasti, od ostatních výrazně lišila. Účastníci této skupiny formulovali velmi vstřícné postoje jak k ekologii ve smyslu dobrého chování se k přírodě, tak ve smyslu institucionalizované ochrany přírody.

Také v této skupině byla hlavním významem pojmu ekologie institucionalizovaná ochrana přírody. Zde však zaznívala především podpora managementu národního parku a dokonce zklamání, že Správa Parku nemá v této oblasti dostatečné pravomoci:

H: ...my tady s F jsme dlouholetí dobrovolní strážci CHKO a NP a tak jsme taky leccos při tom zažili, tak to sledujeme a víme, co se děje. V podstatě dneska ta diskuze NP Šumava a starostů jde někam do ztracena, protože vláda a Parlament nejsou schopni zastávat nějaký pevný stanovisko. Já mám takový dojem, že tam chybí odborníci a chuť něco dobře udělat. Myslím si, že NP Šumava stejně jako ostatní NP a CHKO má ve svém managementu spousty odborníků na všechny možné obory a že tedy ti by měli mít hlavní slovo. (...) Aby jim do toho mluvilo třicet starostů, to je maglajz, management má určovat i to, jestli chce nebo nechce diskutovat...“

F: „... mám poslední dobou pocit, že tuhleto okrajovou část, tenhle ten břeh Lipna národní park jako odepsal, protože tady je ta výstavba, rozšiřuje se a rozšiřuje se hrozně, nekouká se na přírodu, v podstatě zastavuje se každý pěkný koutek tohoto břehu Lipna, já jako bývalý zemědělec, tak je mi to trochu líto, protože jsem tady leta dělal agronoma a vím, co ta pole dokážou, nebere se ohled na pole a to, co tam žije, jsou místa, kde býval tetřívěk...“

Účastníci vyjadřovali obavy z dopadů rozvoje cestovního ruchu v oblasti na přírodní prostředí a byli si vědomi omezeného vlivu turismu na tvorbu dlouhodobých pracovních příležitostí pro místní obyvatele. Správa NPŠ a režim ochrany přírody těmto

místním obyvatelům chyběly jako protiváha intenzivního rozvoje cestovního ruchu. Napětí mezi zákonným předpisem a subjektivním rozhodnutím zde bylo interpretováno zcela jinak než v předchozích diskuzních skupinách, nedostatečně přísný zákon neumožňuje realizaci subjektivního ekologického cítění:

K: Na Lipně už se to asi nedá zarazit, oni to mají schválený, a kdo to schvaluje? Odborník.

F: Rádoby. Když to všechno sedne podle zákona, tak stavební úřady, který na to dávají svůj podpis a razítko, tak v podstatě nemůžou nic udělat, to svoje cítění nemůžou vložit. I když s tím třeba nesouhlasí a nenajdou zákonný důvod, aby to zastavili, tak nemůžou nic udělat.

Ekologie nabývala v této skupině často významu dobrého chování se k přírodě, k němuž se účastníci skupiny hlásili, a významu dobrého prostředí pro život, snad právě v důsledku pocitu ohrožení tohoto prostředí ze strany rozvíjejícího se turismu, neregulovaného představiteli ochrany přírody.

T: „Ekologům se vytýká, že zdržují a že jejich řešení jsou někdy dražší. Z toho tedy vyplývá, myslím si, že eko – že ochrana přírody se nesmí převádět na peníze, protože v tom případě se potom musíme ptát, kam se řítíme a kde budeme vlastně žít.“

F: Chyba je v tom, že člověk přestal respektovat přírodu, a cokoli bude dělat, třídít odpady, já nevím, co si vymyslíme všechno možného, pokud přestal respektovat přírodu, tak si může na sebe nasadit cokoli, jaké je ekolog, když třídí odpady, nechá je vyvážet, sbírá pytlíky... Dokud nebude žít trochu s tou přírodou, respektovat ji, tak veškerý snažení bude houby platný.

Ekologie byla v této obci důležitým tématem, což dokládá také počet účastníků: byla to nejpočetnější diskuzní skupina. Při stejném způsobu zvaní účastníků právě v této obci přišlo o ekologii diskutovat nejvíce lidí. Někteří účastníci skupiny uvedli hned na začátku, že se ochranou přírody nějakým způsobem zabývali nebo zabývají ve svém volném čase nebo dokonce profesním životě (dobrovolní strážci, pracovník odboru životního prostředí obecního úřadu), jako posílení, legitimizaci své ekologické argumentace. Skupiny se také zúčastnil „obecní ekolog“, kritizující snahy zastupitelů obce využít veřejné prostory pro parkoviště spíše než pro dětské hřiště atp. Zdálo by se, že slabší přítomnost institucionalizované ochrany přírody vyvolává iniciativu a zájem místních obyvatel o jejich životní prostředí a důraz na ekologii ve smyslu dobrého prostředí pro každodenní život.

4) Turisté

Poslední skupinou, jejíž ekologické argumentaci se budu věnovat, jsou turisté, kteří přijeli na Šumavu trávit dovolenou. Také v těchto skupinách používali účastníci slovo ekologie ve smyslu ochrany přírody, ve smyslu dobrého chování k přírodě a ve smyslu života ve zdravém prostředí. Také zde zdůrazňovali pojetí ekologie jako vědy a důležitost rozhodování odborníků.

Ekologii ve smyslu ochrany přírody v podobě národního parku a nezasahování účastníci nezpochybňovali, případně ji otevřeně podporovali:

ECh: Jak se vám líbí ten les nahoře v těch prvních zónách, co se nezasahuje?

O: Já si myslím že ať si příroda skutečně pomůže.

ECh: Jo? Co suchý stromy?

O: No tak budou suchý deset let a pak to obrosté, proč ne.

ECh Jiný názor, vadí vám to? Já třeba vím, že spouště lidí to vadí, deset let je třeba dlouhá doba..

O: No ne, tak ono to bude třeba dvacet, třicet let, ale ten les se postupně obnoví a bude daleko silnější, než když se to vykáčí a uměle se tam vysadí zase jenom smrčina, to je úplně nesmyslný.

Turisté zdůrazňovali svůj vztah k přírodě a potřebu pobytu v přírodě, což jsou důvody jejich volby Šumavy jako místa, kde tráví dovolenou. Kritizovali nešetrnou těžbu a odhazování odpadků jako příklady špatného chování k přírodě. Zdůrazňovali také své „ekologické“ chování v každodenním životě, třídění odpadů, šetření vodou a energiemi, používání hromadné dopravy.

Na druhou stranu diskutovali o rozporu mezi potřebou ochrany přírody před dopady lidských činností, potřebou šetrného chování k přírodnímu prostředí a uspokojením potřeb lidí. Ekologické prostředí je sice čisté prostředí, ale právě proto zde nejsou pracovní příležitosti, elektřinu potřebují všichni a auto také chtějí mít všichni:

A1: My jsme z (obec nedaleko Prahy), takže žijeme v ekologickém prostředí, kde není žádný průmysl, ale vzhledem k tomu, že tam ani není průmysl, tak tam není ani pracovní příležitost, takže já dojíždím denně tři hodiny za prací a můj manžel pracuje tedy v místním podniku, kde jezdí místní autobus, nicméně je to práce náročná, dvanáct hodin denně.

(O Temelíně)

O: Elektřiny je potřeba spousta... Všichni spotřebováváme, nikdo nejsme ekologičej natolik, abyste doma neměla pračku automatickou, abyste prala na valše...

M: Já to všechno chápu, ale když se na něj podíváte.

O: Já neříkám, ale to je prostě nutnost. Máte smůlu, že to bylo vybraný v jižních Čechách.

T1: Je to jako s auty a s magistrálami. Když bude mít každý tři auta v rodině, tam musíme mít silnice. A to je ten jakoby pokrok, ale zase to má..

O: Pokrok vykoupený něčím jiným.

(T1 přitakává)

A2: Oni už lidi se snaží, jiný způsob topení nebo nějakou kombinaci, zateplují baráky, šetří teplem, dělá se pro to dost.

V promluvách účastníků měla tedy ekologie tři hlavní významy. Ekologie znamenala především ochranu přírody, protože tohle téma je na Šumavě v oblasti vnímání vztahů lidí a prostředí nejživější. Ekologie znamenala také vztah k přírodě a snahu o šetrné chování se k přírodnímu prostředí. Ekologii jako vědu pak účastníci zmiňovali dvojnásobným způsobem: na jedné straně se v tomto smyslu vůči ní vymezili: nepovažují se za odborníky, nebo profesionály; ekologii jako vědu zároveň respektují, vědecké poznatky mají neoddiskutovatelnou autoritu a rozhodování o nakládání s přírodním prostředím by na nich mělo být založeno, případně samo rozhodování by mělo být svěřeno odborníkům - vědcům.

C) Ekologický princip shody v akci

1) Samostatný a ustálený princip: vyrovnávání se a využívání

Jakkoli měla ekologie velmi podobné významy ve všech diskuzních skupinách, lišily se diskuzní skupiny způsoby, jimiž účastníci pracovali s různými významy ekologie. Různé významy ekologie přišly na pořad diskuze v různém pořadí a mluvilo se o nich více či méně otevřeně. Co způsobuje odlišné pořadí a důležitost, které v diskuzích zaujímala ekologie – vztah a šetrné chování se k přírodě, ekologie – ochrana přírody, ekologie – věda?

Na diskuzní skupiny lze nahlížet jako na prostor, v němž se diskutující vyrovnávají s tématem a usilují o udržení obrazu sebe sama coby dobrých a rozumných lidí. Místní obyvatelé vystupující proti Správě NPŠ byli z tohoto pohledu v nejobtížnější situaci. Ve své kritice totiž vystupují proti odborníkům a proti zájmům přírody, když zároveň uznávají autoritu odborníků i hodnotu přírody, potřebu její ochrany a etický požadavek dobře se k přírodě chovat. Jejich argumentace proto kladla především důraz na omezení či dokonce ohrožení, kterým jsou vystaveni v důsledku činnosti Správy, a také na jejich vlastní odbornost, založenou na znalostech potřeb lidí a obce, a dobrý vztah k přírodě a tím legitimitu jejich účasti na rozhodování o Šumavě. Argumentaci místních obyvatel proti ochraně přírody lze porozumět jako argumentaci v situaci, kdy sdílejí hodnoty, ale nesdílejí způsoby a především míru jejich realizace. Argumentace je palčivější, vyhrocenější

v důsledku napětí mezi etickým principem (je správné chránit přírodu a chovat se ekologicky) a autoritou ekologie - vědy (zprostředkující poznání skutečnosti) na straně jedné a omezeními, která realizace těchto dvou prvků přináší do každodenního života, na straně druhé.

Ve srovnání s místními obyvateli turisté, kteří na Šumavě nežijí, argumentovali v situaci, kdy nebylo třeba se vymezovat proti příliš omezující ochraně přírody, kdy se naopak nacházeli v přírodním prostředí, kde být chtěli, kam přijeli trávit dovolenou. Ekologie ve smyslu ochrany přírody a odbornosti tak byla mnohem méně problematickým tématem. Důraz kladli také na ekologii ve smyslu etického principu, žádoucího ekologického, tedy k přírodě šetrného chování. I tito účastníci diskuzních skupin se však vyrovnávali s rozporem mezi přáním pobývat v "ekologickém" prostředí prostém dopadů lidských činností a nutností realizace lidských potřeb, jak jsme viděli na tématech elektřiny a dálnic.

V argumentaci místních, kteří podporují institucionalizovanou ochranu přírody, jimž tato ochrana přírody schází jako hráz přílišnému ekonomickému rozvoji, se pak tento rozpor mezi etickým požadavkem šetrného chování k přírodě a potřebami lidí neobjevil vůbec. Jakoby nechtěli zpochybnit ekologický princip, jež využívali jako argument pro regulaci ekonomického rozvoje. Potřeba respektu k přírodě a šetrného chování k ní zde byl nezpochybnitelný etický princip a stejně tak měla neotřesitelnou pozici ekologie – věda: Správa NPŠ disponuje neotřesenou odbornou autoritou, a může proto rozhodovat i o tom, zda o svých postupech bude nebo nebude s místními diskutovat.

Ekologické argumentace účastníků diskuzních skupin podporují hypotézu samostatného a relativně ustáleného ekologického principu shody. Ať už se jedná o nesnadné vyrovnávání se s ochranou přírody na Šumavě a mobilizaci hodnot ostatních principů shody v případě místních obyvatel kritizujících Správu NPŠ nebo naopak o mobilizaci hodnot ochrany přírody a šetrného chování k přírodě v případě místních obyvatel vyjadřujících podporu Správě NPŠ, zdá se, že ekologický princip shody je samostatný, na argumenty používané v rámci ostatních principů shody neredukovatelný princip shody, na jehož základě lze v sociálních interakcích dospět ke shodě, nebo naopak obhájit nesouhlas.

2) Prvky ekologického principu shody

Ekologické argumentace jednotlivých skupin se navíc do značné míry podobají. Všechny zmiňují vztah k přírodě, potřebu založit ochranu přírody na odborných poznacích, potřebu kontinuity managementu atd. Vráťím se nyní k ekologické argumentaci účastníků diskuzních skupin s cílem popsat a komentovat její hlavní prvky, které tvoří ekologický princip shody, jak se projevuje v šumavské kontroverzi.

A) Příroda

Přírodu a dobrý vztah k ní lze označit za hlavní prvek ekologického principu shody. Svůj dobrý vztah k přírodě, svoji potřebu pobytu v přírodě a snahu o šetrné chování k ní vyslovili snad všichni účastníci diskuzních skupin. Vztah k přírodě musí být založen na respektu k ní, včetně respektu ke specifickým vlastnostem přírodních procesů, jako je dlouhodobost přírodních změn, který se promítá do požadavku kontinuity ve správě šumavského území.

Účastníci diskuzních skupin se shodli také na potřebě ochrany přírody před tlakem lidské společnosti. Přijímali tezi, že příroda má nejvíce prostoru tam, kde nejsou lidé, a že potřeby přírody a potřeby lidí si konkurují. O takovém uspořádání společnosti a přírody je nicméně možné diskutovat:

„Ačkoli totiž často pozorujeme negativní korelaci kultury a přírody, není každá přírodně bohatá krajina nutně bez výrazné kulturní dimenze, a ne každý nárůst kulturních vlivů s sebou nese degradaci přírody. Naopak právě ty nejtýpější součásti kulturní krajiny jsou zároveň propracovaným kulturním artefaktem a i plnokrevnou přírodou. A důležité je, že obě složky jsou provázány tak silně a v tolika úrovních, že je stěží dokážeme plně separovat. Optimální kulturní krajinu zpravidla poznáme na první pohled: člověk a příroda se tu doplňují a výsledek je barvitější, než pouhá příroda či pouhá kultura. (...) Kulturní tj. obhospodařovaná louka je gruntovní přírodou s esencí přírodní rozmanitosti, a zároveň kulturním produktem, který by bez lidí nevznikl.“ (Sádlo a kol. 2008, str. 17).

Jiným způsobem přistupuje k myšlence přírody jako prostoru co nejvíce prostého lidského vlivu Tereza Stöckelová:

„(...) divoká příroda národního parku tu nikdy není bez nejrůznějších intervencí, počínajíc leteckým snímáním, a konče botanickými studii o vzácných druzích nebo popularizačními přednáškami pro veřejnost. (...) Neplatí, čím méně společnosti, tím více přírody. Spíše naopak: čím více lidské aktivity, tím více přírody (národního parku). (...) Národní park není výsledkem absence zásahů a eliminace společnosti, ale naopak systematické a nákladné intervence. (Stöckelová 2001, str. 40)

Podobu těchto zásahů lze najít v Plánu péče. Výkon správy národního parku je tak charakteristický spíše omezováním určitých lidských činností v daném území, zatímco na jiných lidských činnostech existence parku závisí.

Účastníci diskuzních skupin několikrát zmínili neslučitelnost ochrany přírody a realizace lidských potřeb: místní obyvatelé kritizující Správu NPŠ zdůrazňovali své potřeby v podobě ekonomického rozvoje regionu, turisté potřebu elektřiny a dálnic, ekologické prostředí znamená podle nich čisté prostředí, ale zároveň nedostatek pracovních příležitostí.

Neslučitelnost přírody s realizací lidských potřeb přitom závisí na vymezení obojího. Je-li skutečná příroda jediné tam, kde jsou minimalizovány dopady lidských činností, pak prostor pro realizaci lidských potřeb je ochranou přírody nutně omezován. Z druhé strany záleží na tom, co rozumíme lidskými potřebami a v jaké míře je třeba je naplňovat. Uspokojení materiálních potřeb má na přírodní prostředí zcela jiné dopady než účastníky výzkumu deklarovaná potřeba pobytu v přírodě. Realizace materiálních potřeb může mít velmi různé podoby, od pěstování potravin bez použití hnojiv po nákup třetího auta pro dvoučlennou domácnost. Ekologicky příznivý způsob života, jak o něm píše Hana Librová, je charakteristický právě posunem od materiálních k nemateriálním potřebám a snižováním materiální spotřeby domácnosti (Librová 2003, str. 20 – 24).

Argument neslučitelnosti potřeb lidí a minimalizace dopadů lidských činností na přírodní prostředí lze nalézt i v jiných sporech o správu veřejného prostoru. Například v kauze dálničního obchvatu Plzně bylo konečné rozhodnutí pro jednu z variant prezentováno jeho zastánci coby vedené demografickou kalkulací: odpor obyvatel několika vesnic nemůže omezovat tisíce obyvatel Plzně (Konopásek et al. 2008).⁷

Sami účastníci diskuzních skupin přírodu neproblematizovali, jakoby o obsahu tohoto pojmu panovala shoda a nebylo potřeba jej nijak vysvětlovat. Z výše uvedeného

---

⁷ Článek je studií vývoje a důsledků sporu o trasu dálničního obchvatu Plzně. Ekologičtí aktivisté ve svých aktivitách kladli důraz na expertní vědění, zákonné procedury a nepolitičnost. Výsledkem bylo přijetí varianty, která byla experty hodnocena hůře jak z hlediska přírodního prostředí, tak z ekonomického hlediska, v rozhodnutí, které bylo jeho proponenty prezentováno jako politické, nebolí upřednostňující zájmy tisíců obyvatel Plzně před zájmy obyvatel několika obcí a ohledy na přírodní prostředí. Podle autorů tak oddělování politiky a vědy zbavuje oboje legitimacy. Pro obyvatele obcí protestující proti výstavbě obchvatu se politika stala ještě špinavější a ekologičtí aktivisté zároveň ztratili podporu v očích mnoha lidí. To se projevilo i v diskuzních skupinách na Šumavě, kde se kauza plzeňského obchvatu spontánně objevila právě jako argument pro kritiku ekologů, viz. dále.

však vyplývá, že pojetí toho, co je příroda, ovlivňuje podobu ekologického principu shody, možnost jeho sdílení různými aktéry i jeho ne/slučitelnost s ostatními principy shody.

B) Odbornost – věda

Dalším společným prvkem ekologických argumentací v diskuzních skupinách byl důraz na odbornost, na potřebu rozhodnutí založených na odborných poznatcích při správě přírodního prostředí.

Věda přitom zaujímá v ekologickém principu poněkud jiné postavení než v průmyslovém principu shody, v němž je také klíčovou hodnotou. Zatímco hodnotou průmyslového principu je efektivita a racionální uspořádání lidských činností, které jsou vědeckým poznáním umožněny, a hranice lidských schopností a možností jsou díky vědě rozšiřovány, poznatky ekologie - vědy jsou využívány jako doklady ničivých důsledků lidských činností pro přírodní prostředí a na jejich základě jsou formulována opatření k regulaci lidských činností. Zatímco v průmyslovém principu věda uschopňuje, v ekologickém principu je zdrojem omezení lidských činností, ať už kritizovaného, nebo žádoucího.

Důraz na vědecké poznání lze chápat jako vyjádření respektu k přírodě a uznání její svébytnosti. Požadavek na rozhodování odborníků může být vyjádřením potřeby stabilizovaného prostředí, kde je možné spolehnout se na informace a předvídat reakce a chování (Stöckelová, 2001, str. 49). Lze mu také rozumět jako reakci na národní, případně globální rozměr přírodního prostředí: zatímco na správě veřejného prostoru v místě bydliště nebo tam, kde trávíme volný čas, bychom se dokázali přímo podílet, rozhodnutí týkající se veřejného prostoru v národním měřítku bychom raději svěřili odborníkům.

O: ... Nikdo z těch lidí neví (*kteří by rozhodovali v referendu o Temelíně, pozn. ECh*), co je ekologičtější. Když jim budete tvrdit, že z uhelných elektráren uniká desateronásobně víc než z té atomové elektrárny, a v podstatě velikánské jediné riziko je ten odpad radioaktivní. Ale zatím na nejbližších snad třicet let mají skládku, a ten vývoj jde tak strašně rychle dopředu, že za těch třicet let je dost velká pravděpodobnost, že se naučíme zase znova zpátky tohle zužitkovávat, to by se nemohlo dělat nikdy nic, protože pořád by byl strach, co bude. A uhlí už máme na dvacet let, víc ho tady nebude.

Vědecké poznatky ovšem nemusejí přispívat ke stabilizaci prostředí a uzavírání sporů. Ekologické kontroverze, v nichž strany sporu mobilizují různé vědecké autority a poznatky, mohou být způsobem, jak se vyrovnat s napětím, které ekologický princip shody

vyvolává, tak, že je spor přenesen na pole vědy. Požadavek vědeckých poznatků jako základu rozhodování otevírá možnost pro odpůrce konkrétního rozhodnutí mobilizovat alternativní vědecké poznatky pro kritiku tohoto rozhodnutí. Vědecké poznatky tak nemusejí sloužit jako pevná fakta zajišťující kontinuitu managementu. Pohybují-li se v území aktéři, jejichž představy o správě tohoto území se liší, mohou to být právě vědecké poznatky, které spor umožňují, poskytující spořicíím se stranám závažné argumenty.

Spor o zasahování proti kůrovci na Šumavě je jedním z příkladů:

Ze všech stran zní jednoznačný požadavek, že rozhodnout o postupu proti kůrovci na Šumavě je třeba na základě expertního stanoviska. Shoda o tom, kdo je odborníkem, však neexistuje. Není totiž ani zcela jasné, na co odborníka hledáme. Experta na přírodní procesy v lesních ekosystémech nebo toho, kdo umí úspěšně kůrovce zvládnout v hospodářském lese? To záleží na tom, zda je Šumava příroda nebo umělá smrková monokultura, a na naší představě, jak je možné tuto (mono)kulturu proměnit v přírodu.“ (Stöckelová 2001, str. 19)

Místní obyvatelé kritizující Správu NPŠ téměř bez výjimky vyjadřovali podporu zasahování proti kůrovci. Lze tomu rozumět jako snaze postavit proti současné odborné pozici Správy NPŠ jinou pozici, stejně odbornou, stejně autoritativní.

Role vědy je v ekologickém principu natolik výrazná, že si Erazim Kohák v knize Zelená svatozář klade otázku, zda je ekologie věda nebo hodnotový princip, případně jak se ekologie – věda má k ekologii - hodnotovému principu. V zemích s dlouhou demokratickou tradicí „považují ekologii především za otázku lidských postojů, lidského vnímání a chápání přírody i místa člověka v ní – tedy za otázku filosofickou, otázku lidskou – a teprve druhotně technickou“ (Kohák 2002, str. 10). „...ekologie se jeví na prvním místě jako otázka toho, co v češtině označuji jako ekologickou etiku a obecněji ekologickou filosofii...“ (Kohák 2002, str.10).

Erazim Kohák je navíc přesvědčen, že k vyřešení ekologické krize ekologie - věda nestačí. Je třeba, aby si jednotlivci uvědomili potřebu zásadní změny a našli k ní politickou vůli (Kohák 2002, str. 12). Ekologie podle něj „potřebuje být nejen vědou, nýbrž také filosofií“ (Kohák 2002, str. 27). Vzhledem k silnému důrazu, který je v českém prostředí kladen na ekologii jako vědu, vymezuje nicméně dále jako předmět svého díla explicitně ekologickou etiku jako „soubor zásad a pravidel, která člověku naznačují, jak by se měl chovat ve svém obcování se vším mimolidským světem“ (Kohák 2002, str. 16).

V rámci teorie všeobecných principů shody souvisí důraz na odbornost se samotnou existencí ekologického principu jako všeobecného principu shody. Pokud má jako takový fungovat, tedy umožňovat aktérům sociálních interakcí docházet na jeho základě ke

shodám, případně si obhájit nesouhlas, pak je třeba, aby existovalo měřítko dostupné všem členům společnosti, podle něhož je možné různá chování a věci hodnotit jako ekologické/neekologické. Pro ekologický princip shody je zásadní jak poznání přírody prostřednictvím vědy, tak zmocňování se tohoto poznání všemi členy společnosti.

C) Participace

Posledním důležitým prvkem ekologického principu shody je participace. Odkazuje k hodnotám občanského principu shody a v mnoha ekologických kontroverzích je argumentem občanských sdružení pro jejich účast na rozhodování o správě veřejného prostoru. V šumavském sporu je naopak nedostatečná možnost účasti na rozhodování hlavním argumentem kritiky ze strany místních směřem ke Správě NPŠ.

Jakkoli bylo ve všech diskuzích možné identifikovat určitý ekologický princip shody založený na respektu k přírodě, šetrném vztahu k ní a odbornosti jako pilíři poznání přírody, obyvatelé obcí na území Parku a turisté se zároveň shodli v kritickém postoji k ekologům, případně ochráncům přírody. Následující citace se týká ekologů – ochránců přírody:

O: Ochránář když je rozumný, tak se s ním dá vyjít, ale devadesát procent nebo osmdesát procent lidí – ochránářů jsou naprosto zblblci, kteří zakazují úplně všechno, a to je naprosto nepřijatelné, protože oni si vytvářejí vlastní revíry, kam vozí svoje hosty autem, smrdí tam, těžkým autem, a teď jim ukazují, vlevo vidíte, vpravo vidíte, zas popojedou o kousek dál, ale pěšího člověka tam nepustí, po asfaltové silnici (!, důraz mluvčí), který té krajině neudělá vůbec nic.

Argumentem mluvčího je přílišná míra regulace lidských aktivit, nespravedlivá a nesmyslná.

Kritika ekologů se však neomezovala pouze na ochránce přírody:

ECh: Co vás napadne, když se řekne ekolog?

R4: Já bych nechtěl napadnout ekology. Když se řekne ekolog, tak mě napadne obchvat Plzně, dálnice a Valík, pro mě ekolog pomalu snad je hanlivý slovo.

R5: Já bych řekl, že ekolog může být stejný blbec jako kterýkoli jiný člověk.
(Ostatní souhlasí).

O: Výstavba dálnic, to je ožehavý problém. Já chápu, že když jim tam roste ocún, že to je chvályhodné, protože je jich málo. Ale tím že tisíce aut jede přes vesnice, se valí nákladáky, a tím že to odsunu stranou tak strašně pomůžu lidem, že jo. Něco někomu musí ustoupit. A některý jejich požadavky jsou tak nesmyslný a tak strašně se tím prodlužuje ta výstavba, že ekologové v tomto prostě v mých očích jsou jenom nátlaková skupina, nic jiného.

Z uvedených citací je zřejmé, že v očích diskutujících jsou pracovníci Správy NPŠ stejně tak ekology jako ekologičtí aktivisté účastníci se sporu o trasu dálničního obchvatu Plzně. Přitom zatímco nedostatek participace obcí na rozhodnutích o šumavském prostoru je hlavním zdrojem kritiky Správy NPŠ, participace ekologických aktivistů je kritizována s tím, že někdo (ocún) někomu (lidem) musí ustoupit. Je to neochota měřit všem stejným metrem, nebo je v přístupu Správy a ekologických aktivistů něco podobného? Přidejme ještě jednu citaci:

R1: Uvedu příklad. Bude ekolog, který bude chodit se sítovkou sbírat broučky, motýlky, všechno, bude kovaný, to je člověk, který mi absolutně nevdá. Ten mě může poučit, něco ukázat. Pak je ekolog, který přijde klidně a bez ostychu řekne: Hele, tohleto ti asi napadneme, ten tvůj záměr, co nás žádáš, protože musíte dneska obeslat všechny složky, které se přihlásí, i ty ekologické⁸, když chcete třeba pokácet strom, já jsem třeba chtěl pokácet strom a vyjadřovala se mi k tomu ekologická společnost z Plzně, která ani nevěděla, kde to je, ale automaticky napsali, že nesouhlasí.

Intenzivní kritika ekologů vyvolává otázku o způsobech, jimiž je možné prosazovat proměnu soužití lidí a přírody směrem k šetrnějšímu přístupu k přírodnímu prostředí ve veřejných rozhodnutích. Zdá se, že přijímání ekologové jsou pouze vědci zkoumající přírodu. V ostatních rolích – ochranáře či občanského sdružení, neboli ve chvíli, kdy usilují o prosazení požadavků na omezení dopadů lidských činností na přírodní prostředí – vzbuzují ekologové intenzivní odpor, protože podle diskutujících přehánějí, absolutizují snahu o šetrné chování k přírodnímu prostředí, neberou ohled na potřeby lidí.

Nejedná se však o nutný důsledek samotného ekologického principu shody s jeho důrazem na vědecké poznání, potřeby přírody a na jejich základě formulované požadavky na omezení lidských činností, na chování lidí? Myslím, že nejedná. Je rozdíl, je-li odkaz k přírodě a odbornosti argumentem představujícím protiváhu argumentům ekonomického

---

⁸ §70 zákona 114/92, odstavec 2:

„Občanské sdružení nebo jeho organizační jednotka, jehož hlavním posláním podle stanov je ochrana přírody a krajiny (dále jen "občanské sdružení") je oprávněno, pokud má právní subjektivitu, požadovat u příslušných orgánů státní správy, aby bylo předem informováno o všech zamýšlených zásazích a zahajovaných správních řízeních, při nichž mohou být dotčeny zájmy ochrany přírody a krajiny chráněné podle tohoto zákona. Tato žádost je platná jeden rok ode dne jejího podání, lze ji podávat opakovaně. Musí být věcně a místně specifikována.“

Dostupné z http://www.npsumava.cz/gallery/3/970-zopk_ps.pdf, staženo 3. května 2010.

rozvoje a ospravedlňujícím účast v diskuzi, nebo je-li argumentem diskuzí uzavírajícím, nepřipouštějícím. Nakládání s argumentem odbornosti a znalosti přírody coby nepřipouštějícím diskuzi je podle mne právě to, co mají argumentace Správy a ekologických aktivistů společné.⁹

Vztah odbornosti a participace proto považují za úhelný kámen ekologického principu shody. Znamená-li šetrné chování k přírodnímu prostředí změnu chování lidí a omezení některých činností, pak je třeba, aby lidé mohli rozhodovat o podobě tohoto chování a jeho míře. Sdílený ekologický princip shody a zároveň odpor k ekologům v případě místních obyvatel, kteří kritizují Správu NPŠ a zároveň požadují odbornou, omezující a dlouhodobě neměnnou podobu ochrany přírody, chápu jako kritiku vzájemného postavení odbornosti a participace ve správě Šumavy, jako kritiku nerovnováhy ve prospěch odbornosti v situaci, kdy realizace odborných poznatků znamená výrazné omezení lidských činností a možnosti uspokojení potřeb místních obyvatel.

Vrátím-li se k úvahám Thévenota a Lafaye o ekologickém principu shody a jeho vztahu k teoretickému rámci principů shody, pak ve sporu o správu Šumavy lze identifikovat určitou podobu ekologického principu shody, jež funguje jako samostatný princip shody, jakkoli pracuje s hodnotami mobilizovanými v rámci jiných principů. Přitom pojetí klíčových prvků tohoto principu aktéry ekologických kontroverzí má zásadní vliv na možnost jeho sdílení s ostatními, nebo naopak vymezování se proti němu. Zároveň je šumavská kontroverze specifickým příkladem ekologické kauzy. Příroda na Šumavě je výjimečná a zájem na její ochraně mají nejen místní obyvatelé, ale i ostatní obyvatelé České republiky.

---

⁹ Bruno Latour mluví v této souvislosti o Vědě, jež vyprazdňuje politiku. Politiku Latour charakterizuje jako „postupné sestavování dobrého společného světa a všechny kompetence vykonávané kolektivem“ (Latour 1999a, str. 359). Rozhodovat o tom, kdo je a kdo není jeho členem, tyto členy uspořádat je jednou z klíčových funkcí politiky, jednou z kompetencí kolektivu, stejně jako nutnost stále znovu zkoumat, zda jsou do kolektivu zahrnuti všichni, kteří by tam pro jeho dobro měli být. Uzavírat diskuzi o potřebách členů kolektivu (ocúnů, obyvatel Plzně, perlorodek, provozovatelů půjčoven lodí atd.) odkazem k nezpochybnitelným vědeckým poznatkům znamená ukončit skrze rozhodnutí odborníků politickou diskuzi o hierarchii potřeb jednotlivých členů kolektivu.

Na politický rozměr ekologie poukazují také Laurent Thévenot a Claudette Lafaye. Při zkoumání vztahu ekologického principu k ostatním principům shody poukazují na politickou podstatu všeobecných principů shody v tom smyslu, že jsou nástrojem uspořádávání vztahů ve společenství, a mluví v tomto kontextu o ekologickém principu shody coby překračujícím teoretický rámec principů shody, protože rozšiřuje společenství, jehož členové tento princip ve svých interakcích využívají, o přírodní bytosti (Thévenot, Lafaye 1993, str. 514 – 517).

Závěr

Teoretický rámec principů shody je způsob, jak uchopit širokou a složitou problematiku vztahování se člověka k přírodě. Na jedné straně umožňuje uspořádat argumenty proti ochraně přírody, která je jednou z podob úsilí o prosazení potřeb přírody/mimolidských bytostí v určitém prostoru a o proměnu chování lidí k přírodě/v přírodě, a také nahlédnout, že tyto argumenty mobilizují hodnoty, jež jsou ve společnosti legitimní a v jiných kontextech hodné realizace a následování a ospravedlňující a vysvětlující lidské činnosti. Zároveň lze v rámci této teorie zkoumat existenci a podobu ekologického principu shody, neboli takového principu, kdy aktéři v sociální interakci využívají pro přechod od osobního ke společnému hodnotu přírody a dobrého chování k ní.

Popisu tohoto principu v šumavském sporu jsem věnovala předchozí kapitulu. Jednotliví aktéři jej různými způsoby využívají nebo se s ním vyrovnávají, lze však říci, že je sdílen všemi aktéry sporu, ať už s ním nakládají jakkoli. Ekologický princip shody se tak nezdá být záležitostí určité skupiny žijící ekologickým životním způsobem, jak jej formuluje Hana Librova, která pojednává ve svých pracích o ekologickém životním způsobu jako o způsobu vlastním určité omezené skupině lidí, jehož nadějí na šíření mezi větší množství lidí je jeho módnost a prestiž, kterou získal tím, že jej přijaly za svůj společenské elity (Librová 1994, 2003).

Je samozřejmě otázkou, do jaké míry se ekologický princip shody promítá do každodenních rozhodnutí a činností jednotlivce. Jistě platí, že tato oblast podléhá sebezprezentaci, že nelze výzkumem zjistit, nakolik se deklarované postoje promítají do činností a rozhodnutí každodenního života. Na druhou stranu je právě toto jedna z předností kvalitativního výzkumu, možnost sledovat v reálném čase praktiky, jimiž účastníci diskuzí vytvářejí a udržují identitu přijatelnou pro druhé i pro sebe sama. Proto už pouhá existence ekologického principu shody, nutnost vyrovnávání se s vědomím dopadů vlastních činností na okolí a různé bytosti, které jej obývají, v diskuzi s druhými je důležitá a může zakládat motivaci pro určité chování a vznik pevnější sociální normy.

Nakonec se ukazuje, že uspořádání výzkumu v prostředí, kde jsou ekologové jasně definováni (ochránci přírody, případně státní ochránci přírody – Správa národního parku a chráněné krajinné oblasti Šumava) umožnilo vyhnout se obtížně řešitelné otázce, kdo je a kdo není ekolog. Obtížné proto, že pomíneme-li měřítko ekologického aktivismu, jež lze

vyjádřit například prací v nevládních i vládních institucích zabývajících se změnou chování lidí k přírodnímu prostředí, pak být nebo nebýt ekolog se projevuje v tom, jak je chování daného člověka v mnohých situacích každodenního života šetrné, beroucí ohledy na přírodní prostředí, a tím se každý z nás chová více či méně ekologicky. Snad s výjimkou zelených Hany Librové¹⁰ lze každého označit jako nedostatečného ekologa poukazem na dopady některých jeho činností na přírodní prostředí.

Možná právě díky tomuto uspořádání, jasnému vymezení ekologů, které nepotřebovalo další diskuzi, bylo možno identifikovat překvapivé podobnosti v ekologické argumentaci jednotlivých aktérů, na jejichž základě jsem dospěla k závěru, že v rámci všeobecných principů shody existuje určitý ekologický princip shody, odkazující k hodnotě přírody a dobrého chování k ní, a že tento ekologický princip shody má v šumavském sporu na konci první dekády nového tisíciletí tu podobu, kterou jsem popsala v předchozí kapitole. Uspořádání výzkumu na Šumavě a tím svým způsobem převrácené role ekologů a jejich odpůrců zároveň znamená specifické pojetí základních prvků ekologického principu shody – přírody, dobrého chování k ní, odbornosti a participace. V jiných ekologických kontroverzích by byl formulován odlišně.

Zůstává mnoho otázek ohledně vztahu ekologického principu shody k ostatním principům. Ekologický princip shody mobilizovaný v sociálních interakcích lze označit za jednu z podob lidského vztahování se k přírodě. Jaké perspektivy nebo dokonce záruky to dává prosazení potřeb přírodních bytostí v rozhodování lidských společností? Ekologický princip shody je pouze jedním ze všeobecných principů shody, zatímco pokud ekosystémy přestanou poskytovat lidským společnostem statky a služby, realizace jakýchkoli jiných hodnot vlastních lidské společnosti bude přinejmenším obtížná. Neměl by být ekologický princip shody nadřazen ostatním principům shody? Nemyslím si to. Kromě toho, že konkurence hodnot umožňuje jejich neustálé zvažování, pochybování a znovupromýšlení, což snižuje riziko dlouhodobě platných omylů, ekologický princip shody může jednak ovlivnit vnímání hodnot mobilizovaných jinými principy shody, jednak může nabrat relativní váhu oproti jiným principům v určité době a určité společnosti, tak jak to ostatně bylo i s jinými všeobecnými principy shody.

---

¹⁰ Jako zelené a pestré charakterizuje Hana Librová respondenty svého výzkumu: „Hlavním kritériem v našem výzkumu byla snaha či ochota lidí žít skromně, a to bez ohledu na případnou příslušnost k ekologickým hnutím. Ochránci přírody do výzkumného souboru patřili také, pokud splňovali toto základní kritérium. Byli zařazeni do zvláštního podsouboru „zelených“, a to zejména pro komparaci s ostatními, „pestrými“ respondenty. Naše kritérium lze také charakterizovat jako ochotu lidí žít za nevýhodných materiálních podmínek“ (Librová 1994, str. 96).

Konečně ekologický princip shody ve sporu o Šumavu podněcuje úvahy o vzájemném postavení politiky a vědy v procesech rozhodování o správě přírodního prostředí a veřejného prostoru obecně. Rozporu mezi sdílením ekologického principu a důrazným odmítáním ekologů rozumím jako kritice vzájemného postavení politiky a vědy, v němž odborné argumenty představují poslední instanci rozhodování. Rozumím tomu jako výzvě ke změně procesů správy šumavského území směrem k většímu zapojení místních obyvatel do rozhodování o Šumavě, nikoli k většímu oddělení politiky a vědy, ale k většímu propojení těchto dvou dimenzí společenského uspořádání.

Znamená to oslabení role vědy v ekologickém principu shody? Má takový ekologický princip shody ještě smysl? Myslím, že pozice vědeckého poznání je natolik pevná, že jeho role při poznání přírody, přírodních bytostí a jevů bude vždy klíčová. Přitom ekologický princip shody má smysl právě jako všeobecný princip shody, tedy je-li přístupný všem členům společnosti, v němž je ekologický princip shody platným principem veřejného blaha. Má-li být všeobecným principem shody, nemůže zůstat pouze doménou odborníků. Tím spíše, přináší-li tak zásadní hodnoty, že by měly ovlivnit hodnoty mobilizované v rámci ostatních principů shody a celkový způsob uspořádání společnosti.

Literatura

- Boltanski, L., Thévenot, L. (1991): *De la justification*, Éditions Gallimard
- Braniš, M. (ed.) (1999): *Výkladový slovník vybraných termínů z oblasti ochrany životního prostředí a ekologie*, Karolinum
- Core Writing Team, Pachauri, R.K., Reisinger, A. (Eds.) (2008): *Fourth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*, IPCC, dostupné z: http://www.ipcc.ch/publications_and_data/publications_ipcc_fourth_assessment_report_synthesis_report.htm
- Disman, M. (2002): *Jak se vyrábí sociologická znalost*, Praha: Karolinum
- Furlong, K. (2006): *Unexpected narratives in conservation: Discourses of identity and place in Šumava National Park, Czech Republic*, in *Space and Polity*, vol. 10, No. 1, str. 47-65, April 2006
- Heywood, A. (1994): *Politické ideologie*, Victoria Publishing Praha
- Heywood, A. (2008): *Politické ideologie*, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň
- Kamberelis, G. a Dimitriadis, G. (2005): *Focus groups: Strategic Articulations of Pedagogy, Politics and Inquiry* in Denzin, N. K. a Lincoln, Y.S. (eds.): *The Sage handbook of qualitative research*, Sage Publications, 3. vydání
- Kohák, E. (2002): *Zelená svatozář: Kapitoly z ekologické etiky*, Sociologické nakladatelství
- Konopásek, Z., Stockelová, T., Zamykalová, L.(2008): *Making Pure Science and Pure Politics: On the Expertise of Bypass and the Bypass of Expertise*, in *Science, Technology and Human Values*, Sage Publications
- Krueger, R.A., Casey, M.A. (2000): *Focus groups: A practical guide for applied research*, Sage publications, 3. vydání
- Lafaye, C., Thévenot, L.(1993): *Une justification écologique? Conflits dans l'aménagement de la nature*, in *Revue française de sociologie*, octobre-décembre 1993, XXXIV-4
- Latour, B. (1994): *Nous n'avons jamais été modernes, Essai d'anthropologie symétrique*, Éditions La Découverte, Paris, 2. vydání
- Latour, B. (1999a): *Politiques de la nature: Comment faire entrer les sciences en démocratie*, Éditions La Découverte, Paris

Latour, B. (1999b): *Let us not overlook the earthworm Pontoscolex corethrurus*, český překlad David Storch a Zdeněk Konopásek, *Nepřehlédněme žížalu Pontoscolex corethrurus*, *Vesmír* 80, 2001:7

Librová, H. (1994): *Pestří a zelení (Kapitoly o dobrovolné skromnosti)*; Veronica a Hnutí Duha

Librová, H. (2003): *Vlažní a váhaví: (kapitoly o ekologickém luxusu)*; Doplněk

Morgan, D. (2001): *Ohniskové skupiny jako metoda kvalitativního výzkumu*; Nakladatelství Albert, Boskovice

Perlín, R., Bičík I. a kol. (2008): *Analýza vývoje Národního parku Šumava za období uplynulých 15 let*, Přírodovědecká fakulta UK

Richardson, K. a kol. (2009): *Synthesis Report from Climate Change: Global Risks, Challenges & Decisions*, University of Copenhagen, dostupné z: <http://climatecongress.ku.dk/pdf/synthesisreport>;

Sádlo, J. a kolektiv (2008): *Krajina a revoluce (Významné přelomy ve vývoji kulturní krajiny českých zemí)*, Malá Skála

Stöckelová, T. (2001): *Příroda jako kolektivní experiment: Případ managementu kůrovce v Národním parku Šumava*, diplomová práce, Univerzita Karlova

Stöckelová, T. (2008): *Biotechnologizace: legitimita, materialita a možnosti odporu*, Sociologický ústav AV ČR

Szerszynski, B., (2007): *The Post-ecologist condition: Irony as symptom and cure*, *Environmental Politics*, 16:2, s. 337 – 355

Těšitel, J., Kušová, D., Matějka, K., Bartoš, M. (2005): *Lidé v biosférických rezervacích*, Ústav systémové biologie a ekologie AV ČR, České Budějovice

Zpráva o životním prostředí ČR v roce 2007, MŽP, dostupné z http://www.mzp.cz/cz/zpravy_o_stavu_zivotniho_prostredi

Zpráva o životním prostředí ČR v roce 2008, MŽP, dostupné z http://www.mzp.cz/cz/zpravy_o_stavu_zivotniho_prostredi

Nařízení Vlády ČR 163/1991 Sb. ze dne 20. března 1991, kterým se zřizuje Národní park Šumava a stanoví podmínky jeho ochrany, dostupné z: http://www.npsumava.cz/gallery/3/971-narizeni163_92.pdf

Zákon 114/1992 o ochraně přírody a krajiny, dostupný z http://www.npsumava.cz/gallery/3/970-zopk_ps.pdf

Přílohy

Příloha 1: Projekt diplomové práce

Fakulta humanitních studií UK

katedra magisterského oboru

Sociální a kulturní ekologie

U Kříže 8/661, 158 00 Praha 5-Jinonice

Projekt diplomové práce (DP) oboru sociální a kulturní ekologie

1. Jméno studenta, tituly: Bc. Eliška Chomátová
2. Osobní číslo (UČO): 12886
3. Rok imatrikulace na FHS (IZV) UK (bak. studium, jinak mag. studium): 2006
4. Rok imatrikulace na katedře sociální a kulturní ekologie FHS UK: 2006
5. Názvy všech předchozích bakalářských (magisterských) prací, škola, obor a rok, kde a kdy byly obhájeny:

„Být zemědělec – narativistický pohled na (spontánní) biografie zemědělců“; bakalářská práce; Fakulta sociálních věd UK, obor Sociologie a sociální politika, rok obhajoby: 2006

6. Předběžný název DP:

Vnímání ekologů a ekologického myšlení neekology

7. Obecný kontext (souvislosti tématu, širší rámec [zasazení „do světa“]):

Do diskuzí o environmentálních problémech, tedy problémech vztahů lidských společností a jejich přírodního prostředí, přibyl od sedmdesátých let 20. století relativně nový prvek: rostoucí počet odborníků s rostoucí společenskou autoritou se shoduje na tom, že lidský tlak na přírodní prostředí je takový, že je poškozují a omezují jeho schopnost nadále poskytovat přírodní statky a služby, které lidská společnost doposud čerpala. To může vést podle některých až k ohrožení samotného bytí lidí na planetě Zemi.

Přestože jsou problémy vztahu člověka a přírody diskutovány již čtyřicet let na různých úrovních včetně mezinárodní a environmentální témata a opatření k řešení environmentálních problémů se stala významným prvkem veřejné diskuze, zdá se, že významnost a naléhavost environmentálních problémů a jí odpovídající požadavky výrazných změn životního stylu nenacházejí u velké/převážné části české společnosti odpovídající odezvu. Čím to je? Co brání změně směrem k šetrnějšímu chování k přírodnímu prostředí?

8. Předmět zkoumání (vlastní předmět práce [zasazení „do vědy“]):

Sociologické práce týkající se problematiky životního prostředí se často věnují postojům českých ekologických aktivistů a případně argumentaci těchto postojů (Jehlička a kol. 2005) a také kvantitativním průzkumům postojů české společnosti k environmentálním tématům (Šafr 1997, Těšitel a kol. 2005). Ve své práci se chci věnovat detailnímu zkoumání postojů k environmentálním tématům těch, kdo nejsou členy ekologických nevládních organizací nebo veřejných institucí ochrany životního prostředí, prostřednictvím kvalitativního výzkumu, jenž umožňuje přístup k detailní argumentaci účastníků výzkumu.

Pravidla pro vypracování diplomové práce v rámci magisterského oboru Sociální a kulturní ekologie FHS UK

Zkoumání bude omezeno na aktéry jedné ekologické kontroverze, totiž sporu o správu území Národního parku Šumava. Důvodů je několik: potřeba vybrat na základě určitého kritéria poměrně malou skupinu respondentů pro účely kvalitativního výzkumu, potřeba výzkumného terénu, kde je environmentální problematika živá a lze předpokládat rozvinutou argumentaci, ale také přítomnost zvláštního režimu ochrany přírody. Na území se zvláštním režimem ochrany přírody lze pohlížet jako na prostor, v němž je příroda chráněna před využíváním a dopady lidských činností. Svým způsobem jde o model soužití lidí a přírody, ve kterém se realizují požadavky na omezení dopadů lidských činností na přírodní prostředí. Kritika těchto omezení některými aktéry sporu tak může být určitou formulací překážek, které brání změně životního stylu společnosti směrem k udržitelnosti z hlediska přírodního prostředí.

Při zkoumání interakcí, vzájemných postojů a jejich vyjednávání různými skupinami aktérů (ochránci přírody, místní celoroční obyvatelé, chalupáři a chataři a turisté) budu využívat konstruktivistický přístup v sociologii, podle kterého je skutečnost, jak ji vnímá každý z nás, konstruována v mezilidských interakcích v procesech internalizace, externalizace a objektivace. Svět není lidem objektivně dán, je jako takový vytvářen, prožíván a legitimizován. Vnímání přírody, její role v mezilidských interakcích je součástí těchto procesů.

9. Hlavní vstupní hypotéza nebo hypotézy (2–4 na výběr); pro práci 1–2, možno však formulovat výzkumné otázky:

Hlavní výzkumná otázka:

Jak různí aktéři na Šumavě vnímají ochranu přírody a kontroverzi týkající se správy území Šumavy a s jakými argumenty v této kontroverzi vystupují?

Podotázky:

Jak popisují svůj vztah k přírodě různí aktéři/skupiny aktérů, kteří pobývají na Šumavě: místní obyvatelé, chataři a chalupáři, turisté a zástupci Správy Národního parku Šumava?

Jaký je obraz ekologů/environmentalistů v očích ostatních aktérů? Jak jsou vnímány jejich požadavky?

Jak tyto skupiny popisují svůj vztah k ekologům/environmentalistům?

Jak ovlivní interakce jednotlivých aktérů v rámci ohniskové skupiny formulaci jejich názorů, myšlenek, postojů?

10. Metodologický postup: metody a techniky, které budou v práci použity:

Sociologický výzkum metodou ohniskových skupin nebo individuálních hloubkových rozhovorů; studium relevantních dokumentů.

11. Cíl DP (kromě ověření hypotéz a teoretického přínosu např. praktický přínos, vypracování metodologie, základ pro řešení problémů v praxi atd.):

Popis a analýza postojů a argumentace jednotlivých aktérů sporu o správu území Šumavy, ve kterých se projevují různá chápání přírody, potřeby její ochrany a vztahu přírody a společnosti.

12. Čím budou rozšířeny dosavadní znalosti (vědecká „přidaná hodnota DP“):

Práce přinese detailnější porozumění sporu o správu šumavského území a vztahu české společnosti k environmentálním tématům a rozpracování konstruktivistického přístupu k této problematice.

13. Jaké bude (bude-li) jejich teoretické zobecnění a přínos:

14. Struktura DP (předběžný obsah – názvy oddílů a kapitol):
-

Pravidla pro vypracování diplomové práce v rámci magisterského oboru Sociální a kulturní ekologie FHS UK

I Úvod: uvedení tématu, představení empirického výzkumu

II, III Tématické kapitoly

IV Závěr

15. Předběžná bibliografie k tématu:

- Boltanski, L., Thévenot, L. (1991): De la justification. Les économies de la grandeur; Paris: Gallimard.
- Kohlová, M. (1999): Co je to být "zelený"? : nejen o kolektivní identitě ekologického hnutí v ČR, Praha, bakalářská práce;
- Jehlička, B., Sarre, P., Podoba, J. (2005): The Czech environmental movement's knowledge interests in the 1990s: compatibility of western influences with pre-1989 perspectives, Environmental Politics, 14:1, 64-82;
- Morgan, D. L. (2001): Ohniskové skupiny jako metoda kvalitativního výzkumu, Brno: Sdružení SCAN;
- Latour, B. (1999): Politiques de la nature. Comment faire entrer les sciences en démocratie. Paris, La Découverte.
- Latour, B. (1997): To modernize or to ecologize? That 's the question; in N. Castree and B. Willems-Braun (Eds.) Remaking Reality: Nature at the Millenium; Routledge, London and New York 1998.
- Latour, B.(2002): Le rappel de la modernité – approches anthropologiques; Ethnographiques.org, n°6 / novembre 2002.
- Librová, H. (1994): Pestíř a zelení: (kapitoly o dobrovolné skromnosti); Brno: Veronica, Olomouc: Hnutí Duha;
- Librová, H. (2003): Vlažní a vážaví: (kapitoly o ekologickém luxusu); Brno: Doplněk;
- Slabá, L. (2006): Svět očima zelených, Praha, bakalářská práce;
- Stöckelová, T. (2001): Příroda jako kolektivní experiment [rukopis]: případ managementu kůrovce v Národním parku Šumava, Praha, diplomová práce;
- Sutton, P.W. (2007): The environment : a sociological introduction; Cambridge : Polity;
- Šafr, J. (1997): Ekologie v naší společnosti: komparace diferencí pro ekologické povědomí Pražanů střední třídy, Praha, bakalářská práce;
- Těšitel, J., Kušová, D., Matějka, K., Bartoš, M. (2005): Lidé v biosférických rezervacích, Ústav systémové biologie a ekologie AV ČR, České Budějovice.

16. Předpokládaný vedoucí DP: Tereza Stöckelová, Ph. D.

Jinonice 30. září 2008

diplomant

vedoucí DP

vedoucí katedry SKE

Příloha 2: Tabulka vzájemné kritiky všeobecných principů shody

	Princip inspirace	Princip domácnosti	Princip názoru	Princip občanský	Princip obchodní	Princip průmyslový
Princip inspirace	Xxx	Brzda zvyku Neschopnost vše opustit	Marnost vzhledu Neautenticita světského divadla	Nelidský stav (kritika nejvíce institucionalizovaných, instrumentálních, odcizených forem tohoto světa) „tyto chladné právně ekonomické vztahy“	Lidé ovládaní svými zájmy; lidé ovládaní penězi	Rigidita rutiny Útlak racionálního
Princip domácnosti	Nedostatek sebekontroly	Xxx	Využívání dobrého vychování pro zviditelnění se nebo navázání vztahů a jejich využití pro vlastní prezentaci; Řešení sporů na veřejnosti, indiskrétnost	Nezodpovědnost pana Celého světa, nevázanost plynoucí z anonymity Řešení rodinných, soukromých věcí na veřejnosti	Ne všechno se dá koupit	Špatná kvalita standarních výrobků Neschopnost nositelů diplomů: nedůvěra k profesionální schopnosti osvědčené formálními kritérii a standardizovanými procedurami (diplom), vyzdvihování schopnosti na základě zkušenosti; Formalismus opomíjející konkrétní okolnosti
Princip názoru	Falešná hloubka; Nutnost rezignovat na jedinečnost, samotu, soukromí, chceme-li být uznáváni ostatními	Odmítnout praktiky tajnosti, soukromosti; informace přicházející prostřednictvím hierarchie vztahů neodpovídá skutečnosti	Xxx		Zneužití reklamy pro ovlivňování veřejných vztahů	Technik, vědec odříznutý od lidí, neschopný komunikovat veřejnosti své přínosy

	Princip inspirace	Princip domácnosti	Princip názoru	Princip občanský	Princip obchodní	Princip průmyslový
Princip občanský	Spontánní vření osvícených avantgardistů – vření nestačí	Přemoci paternalismus; osvobodit se z autoritářství; předcházet korupci; bojovat proti „já na bráču...“ Odhalit skandály; proti lokálnímu – místnímu; kolektivní bytost, ukotvenou, ale ne k fyzickému místu; Překonat cechovní rozdělení;	Zakázat průzkumy v době před volbami	Xxx	Sobectví vlastníků Individualismus obchodníků	Vyhnout se byrokracii
Princip obchodní	Potřeba chladnokrevnosti při obchodních záležitostech	Osvobodit se od osobních vztahů; Přerušit vazby k místu Nedbat na předsudky	Ničivost spekulace Malá cena vnějšího dojmu	Rozhodování v prostředí kolektivu je nemožné Náklady spravedlnosti: právní činnost je jen další obchodní činnost	xxx	Rigidita nástrojů a metod Obchodní neschopnost technokrata, vedoucího pracovníka
Princip průmyslový	Chaos improvizace	Staré je překonané, Partikularismy jsou neefektivní, Neschopnost pana domácího (=autority světa domácnosti)		Neefektivita administrativních postupů Náklady na sociální politiku	Luxusní výrobky jsou zbytečné Nespravedlivá cena Rozmary trhu	xxx

Vytvořeno podle Boltanski, Thévenot 1991.